

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Avaliku õiguse instituut
Kriminaalõiguse õppetool

Raigo Kivi

KRIMINAALHOOLDUSE EFEKTIIVSUS NARKOKURITEGUDE PUHUL

Bakalaureusetöö

Juhendaja
prof Jaan Sootak

Tartu
2013

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Kriminaalhoolduse olemus	5
1.1. Kriminaalhooldussüsteemi üldiseloomustus.....	5
1.2. Eesti kriminaalhoolduse tekkelugu	5
1.3. Kriminaalhoolduse eesmärgid	7
1.4. Kriminaalhoolduse ülesanded	7
2. Narkokuritegevus Eestis	9
3. Kriminaalhoolduse kohaldamine narkokuritegude puhul	11
3.1. Vangistusest tingimisi enne tähtaega vabastamine	13
3.2. Käitumiskontrolli nõue	14
3.3. Vangistuse asendamine elektroonilise valvega.....	17
3.4. Üldkasulik töö.....	18
3.5. Vangistuse asendamine sõltuvusraviga	20
4. Kriminaalhoolduse efektiivsuse analüüs narkokuritegude puhul.....	22
4.1. Erinevaid Eesti piirkondi iseloomustav analüüs	22
4.2. Piirkondade võrdlus ja kriminaalhoolduse efektiivsus	35
Kokkuvõtte	36
Summary.....	38
Kasutatud kirjandus	40
LISA 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga nr. 1 (13.03.2013.a.)	42
LISA 2. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga nr. 2 (15.03.2013.a.)	48
LISA 3. Intervjuu Sillamäe Narkorehabilitatsioonikeskuse juhatajaga nr. 2 (14.03.2013.a.)..	52

Sissejuhatus

Eesti taasisesiseisvumise kümnendi esimesel poolel on narkokuritegevus kasvanud, mis on otseses seoses narkokuriteos süüdimõistetute arvu suure mahuga. 2012 aastal kandis kõige enam vanglakaristust just narkokuriteos süüdi mõistetud isikud. Kriminaalpoliitilisest aspektist lähtuvalt on kriminaalhoolduse teema väga tähtis ja aktuaalne just seoses kinnipeetavate arvu vähendamise vajalikkusega.

Antud teema uurimine just narkokurjategijatega seoses on autori arvates vajalik eelkõige seetõttu, et sageli ei pea teo toimepanijad seda karistuseliiki karistuseks ja tulenevalt narkokuriteo iseloomust ei ole kriminaalhooldus uute kuritegude toimepanemist takistavaks vahendiks. Selle väite kontrollimiseks ning edaspidise tõhusama narkokaristuspoliitika rajamiseks on käesolev uurimus väga oluline.

Kriminaalhoolduse kui vangistuse alternatiivi peamine eesmärk on vähendada korduvkuritegevust ja muuta ühiskond turvalisemaks. Kriminaalhoolduse korral jäetakse kurjategija vabadusse, ent ta on allutatud järelevalvele ja talle pakutakse tegevusi, mis aitavad muuta tema kriminaalset käitumist, soodustades sotsiaalset kohanemist. Kriminaalhooldaja ülesanne on selgitada välja uue kuriteo toimepanemise oht, valvata kohtuotsuses märgitud kohustuste täitmise järele ja nõustada hooldusalust nende kohustuste täitmisel.¹

Käesoleva töö eesmärk on välja selgitada, kas kriminaalhooldus on narkokuritegude puhul efektiivne. Selleks on autor valinud andmed 2008 kuni 2012 narkokurjategijatele kohaldatud kriminaalhoolduse materjalid, analüüsinud põhjuseid, miks on kriminaalhooldust lõpetatud uuritava perioodil ja kui palju hooldusalustest on kriminaalhoolduse ajal toime pannud uue kuriteo või rikkunud hooldusnõudeid. Nimetatud aastad on autor valinud seetõttu, et anda ülevaade viimaste aastate jooksul kohaldatud kriminaalhooldustest ja teha nende andmete põhjal järeldusi saavutamaks 2020. aastaks tõhusam võitlus ja tulemuslikum narkootikumide pakkumuse vähendamine.² Samuti on antud töös kasutatud kolme ekspertintervjuud, mis on läbi viidud kahe kriminaalhooldusametniku ja Sillamäe Narkorehabilitatsioonikeskuse juhatajaga eesmärgiga saada vastus püstitatud hüpoteesile.

---

¹ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2011. Tallinn 2011.

http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57202/Kuritegevus_Eestis_2011.pdf (08.03.2013)

² Euroopa Liidu narkostrategia 2013-2020

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:402:0001:0010:et:PDF> (18.04.2013)

Käesoleva töö hüpoteesiks on eeldus, et kriminaalhooldus ei ole efektiivne narkokurjategijate puhul.

Käesolev töö koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis on kirjeldatud kriminaalhoolduse tekkimist ühiskonnas, milliste juriidiliste regulatsioonidega on see saanud alguse Eestis. Lisaks sellele on autor välja toonud ka kriminaalhoolduse eesmärgid ja ülesanded.

Teises peatükis on kirjeldatud narkokuritegevuse tekkimise ajalugu Eestis ning autor annab ka ülevaate viimase viie aasta jooksul registreeritud narkokuritegudest, probleemi tõsidusest ja selle tagajärgedest ühiskonnas.

Kolmandas peatükis toob autor välja kriminaalhoolduse kui vangistuse alternatiivi eelised ja selle kohaldamise põhjused ning erinevad liigid.

Neljas peatükk koosneb käesolevas töös uuritava perioodil kohaldatud kriminaalhoolduse andmete analüüsist. Analüüsi aluseks on justiitsministeeriumi poolt saadetud statistilised andmed. Analüüs hõlmab nii erinevaid Eesti kriminaalhoolduse piirkondi, kui ka kriminaalhoolduse kohaldamise ja lõpetamise põhjuseid ning rikkumiste iseloomu.

Lisaks analüüsitava materjalile ja intervjuudele on autor kasutanud normatiivmaterjali ja antud valdkonnaga seonduvat erialakirjandust.

1. Kriminaalhoolduse olemus

1.1. Kriminaalhooldussüsteemi üldiseloostus

Kriminaalhoolduse sünnikohaks peetakse Ameerika Ühendriike, kus üldiselt käibel oleva legendi kohaselt hakkas 1841. a üks Bostoni filantroobist kingsepp John Augustus esimesena võtma endale kohtu ees vastustust kergemaid süütegusid toime pannud isikute käitumise eest. Valdavalt hulkumises ja joomises süüdi mõistetud isikute, John Augustuse ja kohtu vahel sõlmiti kokkulepe, mille kohaselt kohus lubas süüdimõistetutele jätta karistuse kohaldamata, kui ta teatud aja jooksul korralikult käitub ja uusi õigusrikkumisi toime ei pane. Maailma esimeses kriminaalhooldusametnikuks peetava John Augustuse tegevus ostutus sedavõrd edukaks, et juba 1878.a võeti Ameerika Ühendriikide Massachusettsi osariigis vastu esimene kriminaalhooldusseadus, mis pani aluse esimesele kriminaalhooldussüsteemile. Massachusettsis vastuvõetud esimesele kriminaalhooldusseadusele järgnes peagi kriminaalhooldusseaduste vastuvõtmine teistes osariikides ning 1907.a esimese Euroopa riigina Inglismaal.³

1.2. Eesti kriminaalhoolduse tekkelugu

Vangide suure arvu ja ühe enam pead tõstva kuritegevuse tõttu hakati pärast Eesti iseseisvumise taastamist otsima uusi lahendusi ühiskonna turvalisuse tagamiseks. Üheks eesmärgiks seati vangide arvu vähendamine alternatiivkaristuste süsteemi reformimise abil.⁴

1991. aastal võttis valitsus Justiitsministeeriumi eestvedamisel vastu kriminaaltäitesüsteemi kontseptsiooni, mille põhialuseks olid Euroopa vanglareeglistik, inimõiguste konventsioon ja ÜRO vangide kohtlemise miinimumstandardid. Kriminaalsüsteemi reformi käigus kehtestati 1992. aasta juulis kriminaalkoodeksi uus redaktsioon, mis liberaliseeris mõnevõrra karistuspoliitikat.

1993. aastal koostas väliseestlasest kriminaalhoolduse ekspert Peeter Kiviloo Justiitsministeeriumi tellimusel esialgse nägemuse selle kohta, milline võiks olla Eesti kriminaalhooldussüsteem, milliste õigusaktidega see peaks olema reguleeritud ning millised

---

³ Pikamäe, P. Sootak, J. Kriminaaltäitevõigus. Tallinn: Ilo 2001, lk 59.

⁴ Justiitsministeerium. Eesti vanglasüsteemi ja kriminaalhoolduse aastaraamat. Tallinn 2006, lk 11.

oleksid esialgsed tegevused süsteemi rakendamiseks. Analoogseid visioone koostati sellel perioodil eri autorite poolt mitmeid.

1996. aastal alustas Justiitsministeerium kriminaalhooldusseaduse koostamist, töötades paralleelselt välja ka kõik seaduse rakendamist puudutavad õigusaktid ning koostades rakendusplaani koos eelarvega. Kriminaalhooldusseadus võeti Riigikogus vastu 1997. aasta detsembris ja see jõustus 1. mail 1998. aastal. Seaduse koostamisel lähtuti välisriikide analoogsetest süsteemidest. Põhilisteks eeskujuriikideks kujunesid Saksamaa, Austria ja Prantsusmaa.

Kriminaalhooldussüsteemi õigusliku regulatsiooni väljatöötamisel keskenduti järgmistele põhimõtetele:

- luua piisav valik kohustuslikke ja kriminaalhooldusaluse vajadustest lähtuvaid kohustusi;
- tagada kriminaalhooldusametnikule kriminaalhooldusalusega individuaalselt töötamise võimalus;
- sätestada kohtuniku seotus karistuse täitmisega.

Kriminaalhooldussüsteem rakendus kahes etapis. 1998. aasta jaanuaris kuulutas Justiitsministeerium välja konkursi kriminaalhooldusametnike leidmiseks. Mitmesaja kandidaadi seast valiti välja esialgu 130 inimest 110-le ametikohale, kes alustasid kahekuulist väljaõpet. Koolitus lõppes eksamiga, mille edukalt läbinud inimesed nimetati kriminaalhooldusametnikeks.

Süsteemi rakendamise esimeses etapis alustas pärast kriminaalhooldusseaduse jõustumist 1. mail 1998. a maa- ja linnakohtute juures tööd 13 kriminaalhooldusosakonda ja võeti tööle 110 kriminaalhooldusametnikku. Kogu Eesti oli jagatud piirkondadeks ning kõigis suuremates linnades ja maakonnakeskustes olid kriminaalhoolduse osakonnad või talitused, mida oli kokku 35.

Teine etapp rakendus 1999. aastal, mil võeti juurde ja koolitati 54 ametnikku, kes nimetati ametisse 1. oktoobril 1999. aastal. Kõik 1998. ja 1999. aastal tööle võetud ametnikud said enne tööle asumist põhikoolituse, mis kestis kaks kuud ning mis oli esimeseks sissejuhatuses

kriminaalhooldusesse, ühtlustades teadmisi õiguse, sotsiaalpedagoogika ja psühholoogia vallas.⁵

Kriminaalhooldussüsteemi ülesanded on aastatega tunduvalt laienenud. Märkimist väärib siin uue karistusseadustiku (edaspidi KarS) jõustumine 2002. aasta sügisel, mis lisas senistele vangistuse alternatiividele üldkasuliku töö korraldamise.⁶

1.3. Kriminaalhoolduse eesmärgid

Kriminaalhoolduse eesmärk on sätestatud kriminaalhooldusseaduse paragrahvis üks, millest tulenevalt valvatakse kriminaalhoolduse käigus kriminaalhooldusaluse käitumise ja temale kohtu või prokuröri poolt pandud kohustuste täitmise järele ning soodustatakse kriminaalhooldusaluse sotsiaalset kohanemist eesmärgiga mõjutada teda hoiduma kuritegude toimepanemisest.⁷

Kriminaalhoolduse lähtekohaks on hoiak, et kurjategija karistamine on mõttekas, kui karistus hõlmab ka tööd tema sotsiaalsete probleemidega. Kriminaalhoolduse eesmärgiks on korraldada tõhus järelevalve kuriteo sooritanud inimeste üle ning luua eeldused nende sotsiaalseks kohanemiseks, vähendades nii kuritegevust ja suurendades ühiskonna turvalisust. Kriminaalhooldusalusele luuakse võimalused eluks stabiilses ja legaalses keskkonnas, kus on tagatud sissetulek, elukoht ja sotsiaalne suhtlemine ning kus nad osalevad sotsiaalses kohanemise programmides.⁸ Näiteks on naistele mõeldud programm, kus arutatakse suhteid ja iseseisvust. Samuti on olemas sotsiaalsete oskuste programm, mille eesmärk on harjutada enda enesekehtestamist ja endale kindlaks jäämist.⁹

1.4. Kriminaalhoolduse ülesanded

Kriminaalhooldaja igapäevtööd reguleerib „Kriminaalhoolduse standardid“, mis on heaks kiidetud 22.02.2011 vangla direktorite nõupäeval. Vastavalt sellele on kriminaalhoolduse

---

⁵ Kuuse, R. Eesti kriminaalhoolduse kujunemislugu – Eesti kriminaalhoolduse esimesed aastad 1998-2004. Tallinn: Justiitsministeerium 2004, lk 6-7.

⁶ Justiitsministeerium. Eesti vanglasüsteemi ja kriminaalhoolduse aastaraamat 2006, lk 11

⁷ Kriminaalhooldusseadus - RT I 1998, 4, 62; RT I, 20.12.2012, 9

⁸ Justiitsministeerium Eesti vanglasüsteemi ja kriminaalhoolduse aastaraamat 2006, lk 13

⁹ Lisa nr. 2 Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga nr. 2.

peamiseks ülesandeks on kohtu/prokuratuuri poolt kriminaalhooldusalustele määratud karistuste elluviimine. Selle ülesande täitmiseks kriminaalhooldus:

- 1) tagab sellise kontrolli, mis on vajalik kriminaalhoolduse elluviimiseks ning ühiskonna turvalisuse kaitsmiseks ning
- b) toetab ja motiveerib õigusrikkujat elama õiguskuulekalt juhendades ning abistades õiguskuulekaks käitumiseks vajalikku isiksuslikku, sotsiaalset, kutselist ja hariduslikku arengut.

Need kaks tegevussuunda on omavahel tihedalt seotud. Tegevuse ja toimingute planeerimisel ning täideviimisel ei tohi reeglina eelistada ülekaalukalt ühte teisele, kuid kriminaalhooldusaluse poolne katseaja reeglitest kinnipidamine on esmaseks eelduseks katseaja positiivsele kulgemisele.¹⁰

---

¹⁰ Kriminaalhoolduse standardid. Heaks kiidetud 22.02.2011 vangla direktorite nõupäeval.
<http://www.vangla.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=53802/Kriminaalhoolduse+standardid+2011.pdf>
(12.03.2013)

2. Narkokuritegevus Eestis

Nõukogude aja Baltimaades keelatud uimastite tarvitamine arstide sõnul eriti levinud ei olnud. Raviasutused registreerisid Eestis NSV-s kuni 1980. aastate teise pooleni keskmiselt alla 100 narkomaani aastas, mis oli väga vähe võrreldes näiteks registreeritud alkohoolikutega või olukorraga Läänes, kus narkootikumide tarvitamine levis hoogsalt juba 1960. aastatel. Samas on sotsioloogid väitnud, et Eesti NSV-s oli olemas kanepitarvitajate subkultuur. 1980. aastate teisel poolel oli juba mitmeid märke sellest, et keelatud uimastid muutuvad probleemiks ka Eestis (nt. mitmed Afganistanist naasnud sõdurid suitsetasid marihuaanat, keskkooliõpilaste hulgas levis liiminoosutamine).

Kui 1980ndatel aastatel registreeriti Eesti haiglates kokku keskmiselt 7,7 narkomaani 100 000 elaniku kohta, siis 1994. aastaks oli see näitaja suurenenud üle kahe korra (16,4) ja 1995. aastal oli see juba 24,5. Opiatide kasutajatest enamiku moodustasid vene keelt kõnelejad, eestlased eelistasid kannabinoide ja stimulante. Narkokuritegevuse statistika peegeldas samuti mõningast tõusutrendi: 1993. aastal oli registreeritud 27 narkokuritegu, aasta hiljem 34 ning 1995. aastal juba 51. Ekspertid on oletanud, et ametlik statistika ei reflekteerinud tegelikku olukorda adekvaatselt ning narkokuritegusid sooritati tunduvalt enam.

Alates 1990ndate aastate keskpaigast hakkas narkootikumide tarvitamine Eestis enam levima. Samuti näitasid kasvutrendi kuritegevuse arvud: politsei registreeris 1995. aastal 51, 1996. aastal 115 ja 1999. aastal juba 297 narkokuritegu.

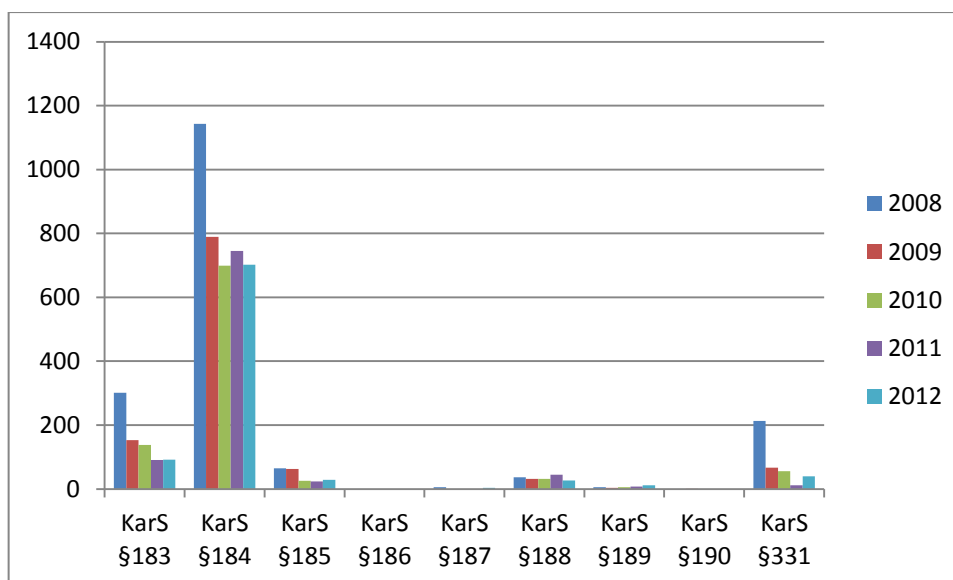
1996. aastal ratifitseeris Riigikogu 1961. aasta ja 1971. aasta uimastikonventsioonid. Riigikogus võeti vastu ka olulised narkomaania teemaga seotud seadused: narkootiliste ja psühhotroopsete ainete seadus, ravimiseadus, psühhiaatrilise abi seadus.

Alles 2000. aastatel hakati nägema narkomaanias ja sellega seotud HIV levikus ja narkokuritegevuse kasvus olulist sotsiaalset probleemi. Näiteks oli 2000. aastal politsei registreerinud 3886 narkokuritegu ja 2003. aastal 6384.

2000ndate aastate algul ei saanud enam probleeme kuidagi eitada ning riik asus tõsisemalt narkokuritegevusega tegelema. Seda kinnitab ka karistuste karmistamine narkokuritegude eest uue aastatuhande algul.¹¹

Viimastel aastatel on narko-alaste õigusrikkumiste registreerimine püsinud stabiilselt kõrge. 2010. aastal registreeriti 923 narkootikumidega seotud kuritegu, 2011 aastal 937 ja 2012 aastal 890¹². Vaata joonis nr 1.

Viimastel aastatel on õiguskaitseasutused seadnud eemärgiks suurte uimastikogustega kaubitsevate kuritegelike gruppide tabamise ja kohtu ette saatmise¹³, mis avaldub ka statistikas. Valdava osa registreeritud narkokuritegudest moodustasid narkootilise või psühhotroopse aine suures koguses vahendamise (KarS § 184).

Joonis nr 1. Aastatel 2008 kuni 2012 registreeritud narkokuriteod¹⁴

Narkokuritegude registreerimise tase sõltub otseselt uurimisasutuste töö tulemuslikkusest ja prioriteetide seadmisest. Kuigi statistika näitab mõningast vähenemist narkokuritegevuses, ei saa tegelikult kuidagi väita narkoäri langust, pigem on salakaubitsejad rohkem organiseerunud, leidnud uued salakaubakanalid ja -meetodid. Samuti võib suurte narkokogustega kuritegude arvu märkimisväärne kõikumine viimastel aastatel olla mõjutatud muutustest narkojuhtumite registreerimispraktikas.

¹¹ Paimre, M. Narkomaania probleemid Eesti ajakirjanduses ja poliitikas – Juridica 2006, nr. 4, lk 287-289

¹² Registreeritud kuriteod Eestis 2003-2012. Justiitsministeerium. <http://www.just.ee/57886> (08.03.2012)

¹³ Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012.

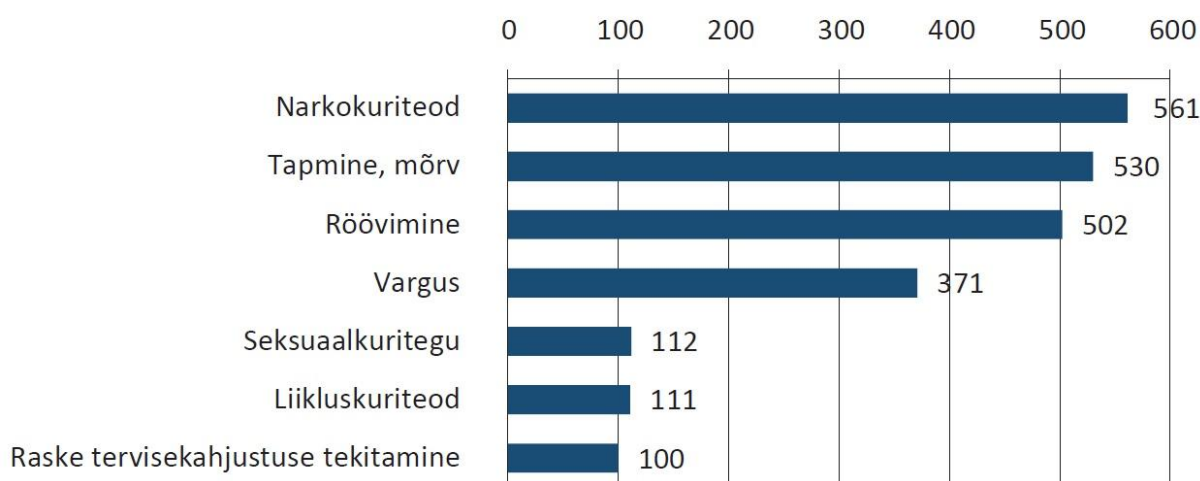
https://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/valitsus/arengukavad/sotsiaalministeerium/Narkomaania_ennetamise_riiklik_strateegia.pdf (08.03.2012)

¹⁴ Registreeritud kuriteod Eestis 2003-2012. <http://www.just.ee/57886> (08.03.2013)

3. Kriminaalhoolduse kohaldamine narkokuritegude puhul

Narkokuriteos süüdi mõistetute arv ja osakaal on viimastel aastatel märgatavalt kasvanud ning narkokurjategijad moodustavad juba üle viiendiku süüdimõistetutest, see tähendab, et iga viies vang kannab karistust narkokuriteo eest. Kui 2007. aastal oli 330 isiku (13% süüdimõistetutest) raskeim kuritegu narkokuritegu, siis 2010. aastal oli neid juba 492 (19%) ja 2011. aastal 561 (21%). Kokku oli narkokuriteo eest karistatuid 601, enamik (572) narkootilise või psühhotroopse aine suures koguses vahendamise eest (KarS § 184).

2011. aastal kandis kõige enam vanglas karistust narkokuriteo toimepannud isikuid (561 kurjategijat), millisele arvule järgnesid tapmise või mõrva eest karistatud isikud (530 kurjategijat). Vaata joonis nr 2.

Joonis nr 2. Süüdimõistetud kurjategijate kvalifikatsiooni statistika (raskeima kuriteo järgi).¹⁵

Vanglakaristus on võimalikest alternatiividest kõige kallim ning rohkem tuleks kohaldada alternatiivkaristusi. 2008. aastal oli vanglas narkosõltlasi 500 ehk 20%. Osa neist tuleks kohe suunata sõltuvusravile, mitte vanglasse. Vanglakaristus ei ole ka kuigi tõhus: ligi 2/3 kinnipeetavatest satub vanglasse tagasi, sest vabaduses ei pruugi nad leida elukohta, satuvad tagasi oma endisesse keskkonda ja vanade sõprade juurde.¹⁶

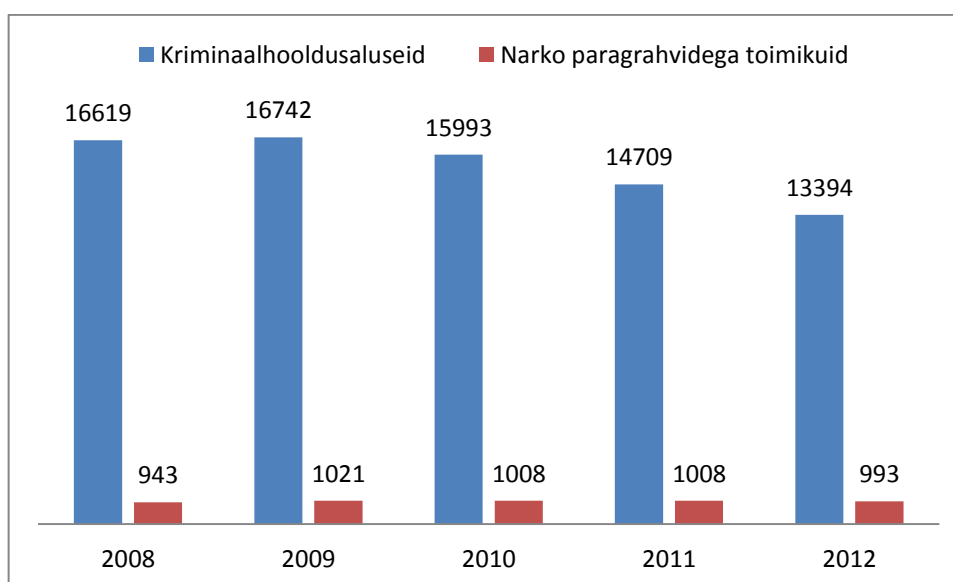
¹⁵ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2011. Tallinn 2011.

http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57202/Kuritegevus_Eestis_2011.pdf (07.03.2013)

¹⁶ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2008. Tallinn 2008.

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=42878/Kuritegevus+Eestis+2008.pdf> (07.03.2013).

Kriminaalhoolduse kõige olulisemaks eeliseks loetakse seda, et see aitab vähendada vangide arvu vanglates.¹⁷ Samuti hoiab see kokku riigiraha, kuna ühe vangi ülalpidamiseks kuus kulub 991,12 eurot ehk umbes 32,58 eurot päevas. Samas kriminaalhooldusalusele kulub kuus keskmiselt 35,7 eurot ehk umbes 1,17 eurot päevas.¹⁸ Seega raha eest, mis kulub ühe vangi ülalpidamiseks päevas saab teostada kriminaalhooldust umbes 27 hooldusalusele. Näiteks kuue kuulise vangistuse puhul tuleb riigil kinnipeetavale kulutada 11893.44 eurot, samas kui kriminaalhoolduse puhul on see summa 428,40 eurot. Lisaks odavamale hinnale on kriminaalhooldusalusel enamasti võimalik tööl käia ning seeläbi maksta makse riigikassasse ning tasuda erinevaid kulusid, mis on kaasnenud seoses kohtumenetlusega. Viimase viie aasta jooksul on narkokurjategijate osakaal kriminaalhoolduses jäänud stabiilseks. Vaata joonis nr 3.

Joonis nr 3. Kriminaalhooldusalused ja narkoparagrahvidega toimikute osakaal 2008–2012.

Kriminaalhooldust kohaldatakse kõikide kuriteo liikide puhul samasugustel standarditel. Narkokurjategija ei erine kriminaalhoolduse vaatevinklist teistest kurjategijatest. Intervjueeritud kriminaalhooldusametnike vastuste põhjal võib öelda, et kriminaalhooldusametnikud suhtuvad narkokuriteos süüdi jäänud hooldusalustesse võrdväärselt teiste hooldusalustega.¹⁹ Alljärgnevalt tuleb vaatluse alla kriminaalhoolduse kohaldamise võimalused.

¹⁷ M. Black, R.G. Smith. Electronic Monitoring in the Criminal Justice System. Australia, Canberra, 2003. <http://www.aic.gov.au/documents/4/6/9/%7B469CBBD4-B204-4F5E-8C73-B9B47C707F05%7Dtandi254.pdf> (07.03.2013).

¹⁸ Vangistuse kulud. <http://www.vangla.ee/41292> (08.03.2013).

¹⁹ Lisa nr. 1-2. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga nr. 1 ja 2.

3.1. Vangistusest tingimisi enne tähtaega vabastamine

Ennetähtaegset vabastamist võib määratleda kui vabadusekaotust kandva süüdimõistetu tingimuslikku katseajaga vabastamist enne karistuse lõplikku ärakandmist. Katseage määratakse ärakandmata karistuse ulatuses, kuid mitte lühemana kui üks aasta ning määratakse süüdlane kohustuslikult alluma käitumiskontrollile. Vangistusest tingimisi vabastamine enne tähtaega erineb teistest karistusliikidest selle poolest, et kui üldkasulikku tööd ja karistusest tingimisi vabastamist saab käsitleda vangistuse alternatiivina, mille eesmärk on vältida reaalse vangistuse kohaldamist, siis ennetähtaegne vabastamine puudutab juba täitmisele pööratud karistust. Ennetähtaegne vabastamine on kohaldatav üksnes reaalsele vangistusele ja mitte ühelegi teisele karistusliigile, samas kui kriminaalhoolduse ja üldkasuliku tööga asendatakse sageli erinevates riikides nt. ka rahatrahv.²⁰

Ennetähtaegne vabastamine eeldab, et vabadusekaotust kandev süüdimõistetu peab teatud aja oma karistusest ära kandma. Kohus võib pärast 1/3 või poole karistusaja tegelikku ärakandmist vabastada katseajaga ennetähtaegselt vangistusest isiku, kes on mõistetud süüdi teise astme kuriteos või esimese astme kuriteos ettevaatamatuse tõttu. Pärast 1/3 mõistetud karistusaja ärakandmist on süüdimõistetu ennetähtaegne vabastamine võimalik üksnes juhul, kui viimane nõustub elektroonilise valve kohaldamisega. Seadusandja poolt on kehtestatud tingimus, et tegelikult karistusajast peab olema ära kantud vähemalt kuus kuud, vastasel juhul ennetähtaegne vabastamine ei ole võimalik. Isikut, kes on mõistetud süüdi esimese astme kuriteo tahtlikus toimepanemises, võib kohus katseajaga tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastada üksnes siis, kui süüdimõistetu on tegelikult ära kandnud vähemalt poole mõistetud karistusajast ning isik nõustub elektroonilise valve kohaldamisega või on ära kandnud vähemalt 2/3 mõistetud karistusest. Süüdimõistetule, kes soovib ennetähtaegset tingimisi vabastust, võib kohus panna täiendava kohustusena alluda elektroonilisele valvele, kuid ainult süüdimõistetu nõusolekul.²¹ Seega on süüdimõistetutel peamiseks formaalseks eelduseks teatud karistusaja ärakandmine, mis sõltub toimepandud kuriteo raskusest.

Süüdlase ennetähtaegse vangistusest vabastamise peamiseks materiaalseks eelduseks on tema edasine õiguskuelekas käitumine ning hoidumine uute kuritegude toimepanemisest. Süüdlase vastavust nendele tingimustele peab näitama tema käitumine vanglas karistuse kandmise ajal.

²⁰ P. Pikamäe, J. Sootak. Kriminaaltäitevõigus. lk 155-156.

²¹ Karistusseadustik - RT I 2001, 61, 364; RT I, 20.12.2012, 12

Karistusekandmiseaegse käitumise all peetakse silmas süüdlase individuaalses täitmiskavas püstitatud eesmärkide saavutamist.²²

Karistusseadustiku § 76 lg 3 on sätestatud asjaolud, mida kohus peab kinnipeetava ennetähtaegse vabastamise küsimuse otsustamisel arvestama. Kohus peab süüdlase katseajaga tingimise enne tähtaega vangistusest vabastamise otsustamisel arvestama lisaks süüdlase käitumisele karistuse kandmise ajal ka:

- Elutingimusi, mille raames peab kohus arvestama selliseid asjaolusid nagu elukoha olemasolu süüdlasel pärast vabanemist, töökoha leidmise ja tugiisikute (perekonnaliikmed, lähedased) toetuse võimalus, aga samuti endiste kuritegelike sidemete taastekkimise oht.
- Tagajärgi, mille all tuleb arvestada seda, kas isiku ennetähtaegne vabastamine ei too endaga kaasa uute süütegude toimepanemist teiste isikute poolt.²³
- Kuriteo toimepanemise asjaolusid, mille all tuleb mõista vangistuse mõistmise aluseks olnud kuriteo raskust, ründeobjekti, tehioolusid (nt. eriti jõhker ja küüniline viis vms)
- Süüdimõistetu isikut, mille raames peab kohus arvestama süüdase süü suurust, isikuomandusi jms.
- Varasemat elukäiku, mille all tuleb mõista süüdlase varasemat karistatust, üldist suhtumist õiguskorda jne.

Kohus võib alati keelduda süüdlase ennetähtaegsest vabastamisest, kui süüdlane on ära kandnud nõutava karistusaja, kuid ei vasta ülalnimetatud nõuetele.²⁴

3.2. Käitumiskontrolli nõue

Kriminaalhooldusel on tähtis koht käitumiskontrollil ehk süüdlasele kohaldatavatel kohustustel ja kontrollnõuetel. Võib öelda, et käitumiskontroll on kompleksmõiste, mille sisu moodustavad kontrollnõuded ja kohustused.

Käitumiskontroll moodustab teatud vangistuse alternatiivide ja vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamise lahutamatu osa, kindlustades riigi järelevalve ühiskonnas kantavate karistuse täideviimise üle.

---

²² J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009. § 76 komm 5.2.1.

²³ Samas, § 76 komm 5.2.2.

²⁴ Samas, § 76 komm 5.3.

Kontrollnõudeid võib määratleda kui seadusest tulenevaid kohustusi, mille eesmärk on järelevalve kindlustamine süüdlase üle. Kuna kontrollnõuete kohaldamise aluseks on seadus, ei ole kohtul mingit võimalust kontrollnõudeid vastavalt süüdimõistetule isikule ja kuriteo raskusele diferentseerida – kontrollnõuded laienevad automaatselt kõikidele süüdimõistetutele, kellel kriminaalhooldust kohaldatakse (KarS § 75 lg 1). Kuna kontrollnõuete eesmärk on järelevalve kindlustamine süüdlase käitumise üle, siis on kontrollnõueteena sätestatud sellised kohustused, mis võimaldavad kriminaalhooldusametnikul vastavat kontrolli praktikas teostada. Olulisemateks kontrollnõueteks on kahtlemata süüdimõistetule kohustus elada kohtu poolt määratud alalises elukohas ja ilmuda teatud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele.²⁵ Intervjueeritav number 1 selgitas, kui tihti peab kriminaalhooldusametniku juures käima: „Esimene kuu aega peab kriminaalhooldusalune käima iga nädal. Siis on tavaliselt hoolduskava allkirjastamine. Hoolduskava on tööplan kriminaalhoolduse ajaks, mis tehakse kõigepealt aastaks. Hiljemalt aasta pärast vaadatakse see üle. Muidugi, kui vahepeal on hooldusaluse elus toimunud olulised muutused, siis ei pea ootama aasta. Kohustuslikus korras tuleb igal aastal teha. Kui hoolduskava on tehtud, siis on katseaja algusest kuni kuue kuu möödumiseni kohtumiste sagedus 2 korda kuus. Hiljem on vähemalt kord 30. päeva jooksul. Ametnik võib sagedust muuta, kuid see peab olema põhjendatud tööpäevikus.“²⁶

Kuna seadus loetleb väga erinevaid kohustusi, on kujunenud tavaks neid teatud kriteeriumite alusel liigitada. Üks võimalikke liigitusi on kohustuste liigitamine positiivseteks ja negatiivseteks kohustusteks.²⁷

Positiivseteks loetakse kohustusi, millega sunnitakse süüdlast tema resotsialiseerimise eesmärgil teatud aktiivseteks tegudeks. KarS § 75 lõike 2 kohaselt on positiivsed kohustused järgmised:

- heastada kuriteoga tekitatud kahju kohtu määratud tähtajaks;
- otsida endale töökoht, omandada üldharidus või eriala kohtu määratud tähtajaks;
- alluda oma eelneval nõusolekul ettenähtud ravile;
- täita ülalpidamiskohustust;
- osaleda sotsiaalabiprogrammis.²⁸

---

²⁵ P. Pikamäe, J. Sootak. Kriminaaltäitevõigus, lk 130-131.

²⁶ Lisa nr. 1 Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga nr. 1.

²⁷ P. Pikamäe, J. Sootak. Kriminaaltäitevõigus, lk 131.

Negatiivseteks loetakse selliseid kohustusi, millega püütakse süüdlast preventiivsel eesmärgil panna teatavatest tegudest hoiduma. KarS § 75 lg 2 kohaselt on negatiivsed kohustused järgmised:

- mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume;
- mitte omada, kanda ega kasutada relva;
- mitte viibida kohtu määratud paikades ega suhelda kohtu määratud isikutega.²⁹

Muude kohustuste kontekstis moodustab erandi KarS § 75 lg 2 p-s 9 nimetatud kohustus alluda elektroonilisele valvele. Olemuslikult on selle kohustuse näol tegemist kontrollnõudega, kuna selle sisuks on kindlustada süüdlase käitumise järele valvamine. Elektroonilise valve sätestamine KarS § 75 lg-s 2 kohustusena on tingitud asjaolust, et kui lõikes 1 loetletud kontrollnõuded laienevad kõigile käitumiskontrollile allutatud isikutele, siis elektroonilise järelevalve kohaldamine eeldab üksiku süüdlase eelnevat nõusolekut.³⁰

KarS § 75 lg-s 2 toodud kohustuste loetelu ei ole ammendav. Vastavalt KarS § 75 lg-le 4 võib ka süüdlane ise võtta endale seaduses nimetamata kohustusi ning sellisel juhul võib kohus need ka kohustustena kohtulahendis kinnitada. Märkida tuleb siiski, et KarS § 75 lg 4 alusel täiendavate kohustuste määramine on võimalik üksnes süüdlase initsiatiivil. Kui süüdlane ei nõustu seaduses loetlemata kohustuste võtmisega, siis puudub kohtul ka õigus seda omaalgatuslikult teha.³¹

Samas on käitumiskontroll oma olemuselt paindlik instituut, mis tähendab seda, et kohus võib vastavalt KarS § 75 lg-le 3 kriminaalhooldusametniku ettepanekul alati muuta juba pandud kohustusi. Kohustuste muutmine võib seisneda algselt süüdlasele pandud kohustuste kergendamises või tühistamises, samuti täiendavate kohustuste panemises.³²

Narkokurjategijast kriminaalhooldusalune võib enda initsiatiivil võtta kohustuse läbida ravi narkorehabilitatsioonikeskuses. Selleks peab hooldusalune tunnistama enda probleemi ja võtma motiiviks sellest vabaneda.³³

---

²⁸ J. Sootak, P. Pikamäe jt. Karistusseadustik, § 75 komm 2.3.2.

²⁹ Samas, § 75 komm 2.3.3.

³⁰ Samas, § 75 komm 2.3.4.

³¹ Samas, § 75 komm 2.3.1.

³² Samas, § 75 komm 3.

³³ Lisa nr. 2. Intervjuu kriminaalhooldajaga nr. 2

3.3. Vangistuse asendamine elektroonilise valvega

1. jaanuarist 2011 kehtivas karistusseadustikus on elektroonilist järelevalvet Eestis võimalik kohaldada kolmel juhul:

- vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamise korral, mille puhul on elektrooniline valve üks käitumiskontrolli alternatiive
- vangistuse alternatiivina, kui karistuse pikkus on maksimaalselt 6 kuud
- tõkendit eeluurimise all oleva isiku suhtes.

Vastavalt KarS paragrahv 75¹ lõikele 1 on elektrooniline valve süüdimõistetule kohtu poolt määratud tähtjaks pandud kohustus alluda liikumisvabaduse piirangute täitmise kontrollimisele elektroonilise seadme abil, mis on kinnitatud süüdimõistetu keha külge ning mille abil on võimalik kindlaks määrata süüdimõistetu asukoht.

Elektrooniline valve on oma olemuselt nagu koduarest – isiku elukohta paigaldatakse koduvalve seade ja tema jala ümber võru. Isikule määratakse elukoha suurusele vastav liikumisraadius ning –graafik, milles märgitakse kogu isiku liikumisega seotud info. Kriminaalhooldajal on igal ajal õigus kontrollida isiku asukohta ning kahtluste korral nõuda selgitusi. Elektroonilise valve aluseid jälgivad ööpäevaringselt valveametnikud. Ajakava koostatakse koostöös hooldusalusega ja muudetakse vastavalt vajadusele. Elektroonilise valve perioodi lõpupoole võimaldatakse valvealustel vabamalt liikuda, et harjutada neid iseseisvalt ja seadusekuulekalt hakkama saama. Pärast elektroonilise valve lõppemist jätkub katseaeg teiste kriminaalhooldusalustega samadel tingimustel.³⁴

Elektroonilise järelevalve kohaldamisel tuleb arvestada eeldustega, mis kehtivad vangistusest tingimisi enne tähtaegsel vabastamisel.

Paljudel juhtudel on kohtud riskitegurina välja toonud isiku kalduvuse alkoholi tarbimisele. Lisaks sellele on mitmetel juhtudel välja toodud narkosõltuvus ning sellega kaasneda võivad probleemid. Ning kui nende tegurite tõttu on toime pandud kuritegu, siis on see raskendav asjaolu kriminaalhoolduse jaoks. See tõstab tunduvalt riski uue kuriteo toimepanemiseks, kui isik puutub nende teguritega vabastamise järgselt kokku. Riskifaktoriks on kohus pidanud ka rahalisi võlgnevusi, egotsentrilist mõtlemist ja manipuleeritavat käitumist.³⁵

³⁴ Justiitsministeerium. Vanglate ja kriminaalhoolduse aastaraamat. Tallinn 2008 lk 14

³⁵ Tartu Maakohtu määrus 1-09-10853.

3.4. Üldkasulik töö

Üldkasulik töö (edaspidi ÜKT) on vangistuse alternatiiv, mis sai võimalikuks karistusseadustiku jõustumisel 2002. aasta 1. septembril ning võimaldab teatud isikute puhul jätta vabadusekaotuse kohaldamata.³⁶ Üldkasuliku tööd peetakse tänapäeval üheks moodsamaks ja efektiivsemaks karistuseks.³⁷ ÜKT karistusena seisneb süüdimõistetu kohustuses töötada riigi poolt määratud isikute kasuks selle eest tasu saamata. Tavaliselt rakendatakse üldkasuliku töö tegijaid palgaliste töökohtadega mittekonkureerivatel töödel. ÜKT tegemise ajal on süüdimõistetu allutatud samadele kontrollnõuetele kui tingimisi süüdimõistetu. Kuna seadus näeb ÜKT ette asenduskaristusena, peab kohus esmalt mõistma vangistuse ja seejärel süüdimõistetu nõusolekul asendama selle üldkasuliku tööga.

ÜKT mõjususe sõltub suuresti sellest, et seda kohaldataks isikutele, kellele ÜKT karistusena sobib. Selline karistus ei sobi kindlasti isikutele, kellel puudub kindel elukoht või on probleeme alkoholi või narkootikumidega, samuti isikutele, kes on pannud toime seksuaalsüütegusid või on agressiivse iseloomuga. Praktikas selgitab süüdlase sobivuse üldkasulikuks tööks välja kriminaalhooldusametnik, kelle seisukoht väljendub kohtueelses ettekandes.³⁸ Kriminaalhooldaja nr. 1 arvab, et narkokurjategijad ei sobi üldkasulikule tööle, kuna see võib olla väga riskantne ja praegu on isegi probleeme alkohoolikutega, kes ei jõua enda tunde ära teha.³⁹

ÜKT on kohaldatav üksnes kergemate kuritegude korral. Kuni kaheaastase vangistusega on määratletud toimepandud kuriteo maksimaalne raskus, mille korral võib ühiskondlikku tööd kohaldada. Üldkasuliku tööd ei kohaldata ka väga kerge kuritegude puhul, mille eest süüdlast karistatakse vangistusest kergemaliigilise karistusega, nt rahalise karistusega. Sõltumata toimepandud kuriteo raskusest, välistatakse karistusõiguse teoorias siiski üldkasuliku töö kohaldamine vägivalda – ja seksuaalkuritegude eest.⁴⁰

³⁶ Üldkasulik töö on tõhus alternatiiv vangistusele. <http://www.just.ee/6638> (08.03.2013)

³⁷ P. Pikamäe, J. Sootak. Kriminaaltäitevõigus, lk 143.

³⁸ Kruusment, A. Üldkasulik töö. Karistusseadustik ja rakenduspraktika - Juridica, 2003, nr 6, lk. 437.

³⁹ Lisa 1. Intervjuu kriminaalhooldajaga nr. 1.

⁴⁰ J. Sootak, P. Pikamäe jt. Karistusseadustik, § 69 komm 2.3.2.

Narkokuritegude puhul on karistused üldjuhul üle 2 aasta ja tänu sellele kohaldatakse üldkasuliku tööd vähe.⁴¹

ÜKT tegemise üldine tähtaeg on aeg, mille jooksul peab süüdlane sooritama talle mõistetud ÜKT tundide arvu. Sellest tulenevalt peab kohus töö tegemise üldtähtaja määramisel kohtuotsuses arvestama vangistuse ümberarvutamisel saadud tundide koguarvu ja hindama selle tegemiseks kuluvat aega, arvestades süüdlase poolt tema põhitööle, õpingutele vms kuluvat aega. Kuna ÜKT on üldjuhul füüsiline töö, siis laienevad süüdimõistetule töö- ja tervisekaitset reguleerivad õigusaktid.⁴²

Hetkel vastab Eestis ühele päevale vangistusele kaks tundi üldkasulikku tööd, kusjuures ÜKT kestus ei või ületada kaheksat tundi päevas ning kui süüdimõistetut õpib või töötab, siis nelja tundi päevas.

ÜKT tegijale laienevad kontrollnõuded automaatselt ning neid kohus kohtuotsuses eraldi määrama ei pea. Kohus võib panna ÜKT kohaldamisel süüdlasele ka täiendavaid kohustusi, kuid tuleks silmas pidada siiski, et ÜKT on juba isenesest kohustus, mis võtab valdava osa süüdlase ajast, mistõttu suurt aja ja energiakulu nõudvate kohustuste täiendab panek süüdlasele võib kaasa tuua üldkasuliku töö ebaõnnestumise.⁴³

ÜKT tegemine on ebaõnnestunud, kui süüdlane hoiab sellest kõrvale, ei järgi kontrollnõudeid või ei täida talle pandud kohustusi. Ebaõnnestumise põhjuseks võib olla ka uue kuriteo toimepanemine karistuse kandmise kestel. ÜKT ebaõnnestumise korral võib kohus pöörata täitmisele algselt mõistetud vangistuse. ÜKT on edukalt sooritatud, kui kohtu poolt määratud tähtaja jooksul on süüdlane ära teinud kõik mõistetud üldkasuliku töö tunnid ning sellega loetakse kantuks süüdlasele algselt mõistetud vangistus.⁴⁴

ÜKT laialdasem kasutamine on kaasa aidanud kinnipeetavate arvu vähenemisele. Kui 2007. aastal moodustasid nad 7% kõigist hooldusalustest, siis 2011. aastal 21%.⁴⁵

---

⁴¹ Lisa 2 Intervjuu kriminaalhooldajaga nr. 2.

⁴² J. Sootak, P. Pikamäe jt. Karistusseadustik, § 69 komm 3.2.

⁴³ Samas, § 69 komm 3.3.

⁴⁴ Samas, § 69 komm 6.1.

⁴⁵ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2011. Tallinn 2011.

http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57202/Kuritegevus_Eestis_2011.pdf (08.03.2013)

3.5. Vangistuse asendamine sõltuvusraviga

Alates 5. aprillil 2011 jõustunud karistusseadustiku muudatusega on võimalik kohaldada vangistuse asendamist sõltuvusraviga.

Vangistuse asemel sõltuvusravi kohaldamise süsteem on kavandatud põhimõtteliselt samasugusena, kui kuritegude puhul asenduskaristusena mõistetav üldkasulik töö. Erinevus on vaid selles, et siin ei arvestata sõltuvusravil viibitud päevi ümber vangistuseks ja vastupidi. Põhjuseks on see, et narkosõltlane peaks osalema ravi- ja rehabilitatsiooniprogrammis vähemalt üheksa kuu vältel. Väiksem sõltuvusravi tähtaeg ei anna soovitud tulemusi ning seega on mõistlik kohe ja üheselt mõistetavalt anda süüdimõistetutele teada, mida sõltuvusravi kohaldamine nende jaoks tähendab, millega nad peavad arvestama ja millest loobuma.

Sõltuvusravi tähtaja määramisel lähtutakse KarS 74 lõikest 3, mille kohaselt määratakse karistusest tingimisi vabastamisel süüdimõistetule katseajaks kaheksateist kuud kuni kolm aastat. Seega on ka sõltuvusravi pikkus minimaalselt kaheksateist kuud ja maksimaalselt kolm aastat. Tähtaja sellise pikkuse valimise aluseks on põhimõte, mille kohaselt vangistuse asendamine sõltuvusraviga on sarnane karistusest tingimisi vabastamisega, mille korral süüdimõistetule pannakse teatud kohustused, nt ravile allumine.

Sõltuvusravil viibides peab süüdimõistetu järgima kontrollnõudeid ning täitma talle pandud kohustusi. Nende täitmist kontrollib kriminaalhooldaja. Kui süüdimõistetu võtab enne sõltuvusravi tähtaja lõppemist tagasi sõltuvusravi kohaldamise nõusoleku või hakkab hoiduma sõltuvusravist kõrvale, on kriminaalhooldajal õigus ja kohustus pöörduda ettekandega kohtu poole, et see pööraks süüdimõistetule mõistetud vangistuse täitmisele. Kui sõltuvusravi on läbitud, edastab kriminaalhooldaja sellekohane teave karistusregistrile. Karistusregistrile teabe laekumisest alates hakkab süüdimõistetu karistus kustuma.

Kuna ravida saab vaid vaba tahte alusel, tagamaks seda, et isik ka ise tõepoolest on huvitatud enda paranemisest, siis on asenduskaristusena kohaldatava sõltuvusravi vältimatuks eelduseks süüdimõistetu enda nõusolek.⁴⁶ Seda kinnitab ka intervjuueeritav number 3 öeldes: „Enamus on

---

⁴⁶ Karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, psühhiaatrilise abi seaduse, karistusregistri seaduse, kriminaalhooldusseaduse ja tervishoiuteenuste korraldamise seaduse muutmise seaduse eelnõu. http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=a62e1874-ed53-065c-2da9-bd639e79ab47& (07.03.2013).

vabatahtlikult, sest rehabilitatsioon on vabatahtlik, kuid selle vabatahtlikkuse taga võib olla motivatsioon, mis tuleneb kriminaalhooldusest, kohtuistungist või mingist probleemist mis on ajendanud teda tulema rehabilitatsioonile.⁴⁷

Alates 5. aprillist 2012 kuni 13. märtsini 2013.a. ei ole kohaldatud ühelgi juhul vangistuse asendamist sõltuvusraviga (KarS § 69 lg 2). Hetkel ootab üks juhtum kohtuotsust.⁴⁸

---

⁴⁷ Lisa 3. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga nr. 3.

⁴⁸ Lisa 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga nr. 1.

4. Kriminaalhoolduse efektiivsuse analüüs narkokuritegude puhul

Analüüs on koostatud justiitsministeeriumi kriminaalhooldusregistrist pärinevate andmete põhjal ajavahemiku 2008 - 2012 kohta. Analüüsitavateks narkokuritegudeks on autor välja valinud KarS § 183-190 ja § 331 sätestatud kuriteod. Autor analüüsis erinevate kriminaalhoolduspiirkondade näitajaid järgmiselt:

- 1) kohaldatud kriminaalhoolduste arv;
- 2) kriminaalhoolduse eduka läbimise arv;
- 3) süüdimõistetute arvele tulemise alused ning rikkumiste arv;
- 4) uute kuritegude toimepanemise arv;
- 5) käitumiskontrolli rikkunute arv;
- 6) kriminaalhoolduse piirkondlikud erinevus.

4.1. Erinevaid Eesti piirkondi iseloomustav analüüs

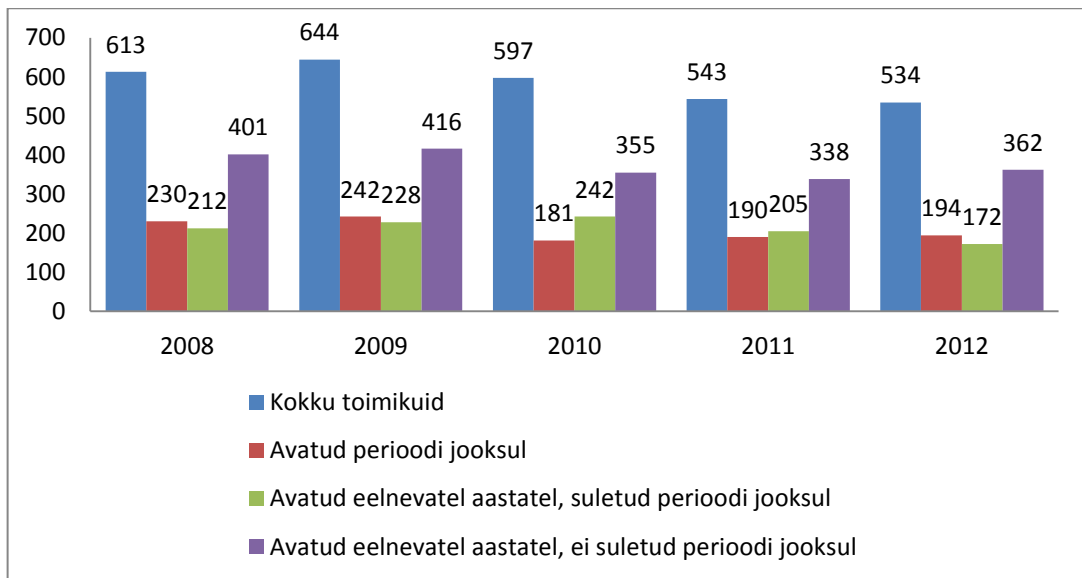
- Tallinna vangla kriminaalhooldusosakonna toimikute analüüs

Tallinna vangla kriminaalhooldusosakond teenindab Tallinna ning Harju-, Järva-, Rapla-, Pärnu-, Lääne-, Saare- ja Hiiumaad.⁴⁹ Käesoleval ajal töötab Tallinna vangla piirkonnas 65 kriminaalhooldusametniku ja 15 vanemkriminaalhooldusametniku ning kolme teenistussuhe on peatatud.⁵⁰

---

⁴⁹ Kriminaalhooldajate kontaktandmed. <http://www.vangla.ee/43615> (08.03.2013)

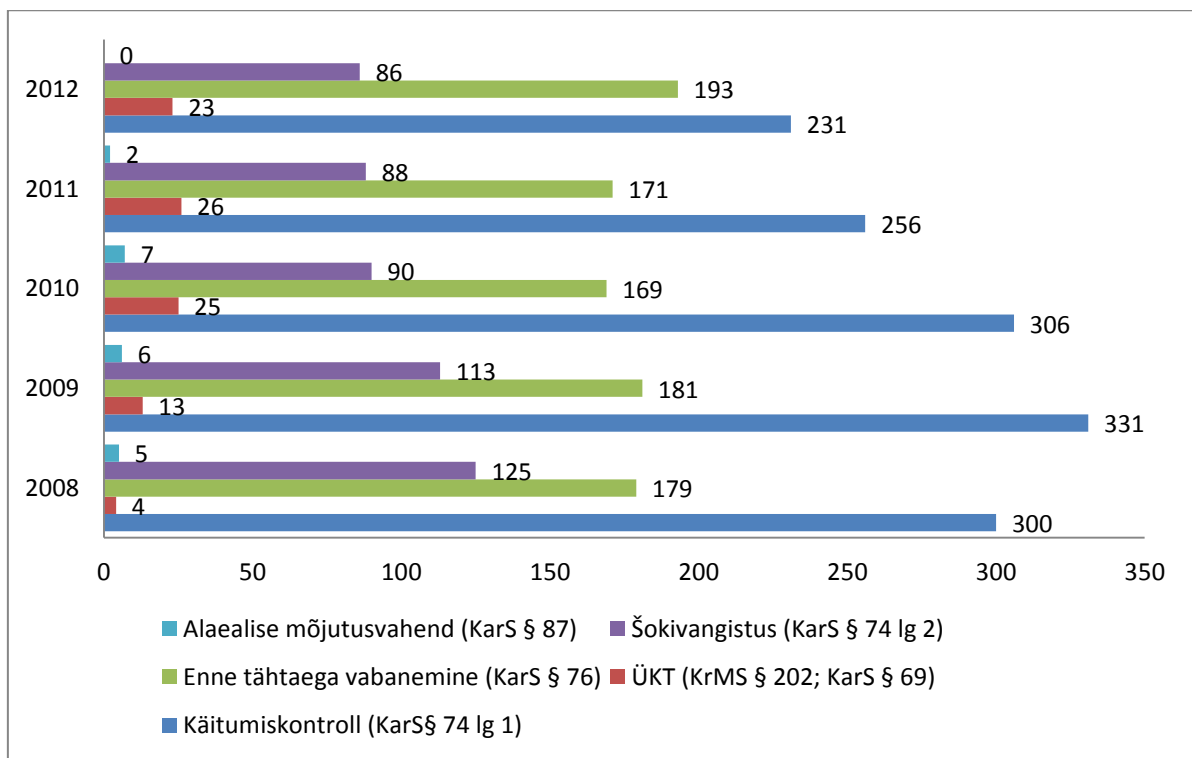
⁵⁰ Kontaktandmed. <http://www.vangla.ee/7899> (11.03.2013)

Joonis nr 4. Tallinna vangla kriminaalhooldusosakonna arvel olnud kriminaalhooldusaluste arv.

Tallinna vangla kriminaalhooldusosakonna piirkonnas 2009. aastast alates narkokurjategijate kriminaalhooldusaluste arv langenud. Kui 2009. aastal oli 644 kriminaalhooldusalust, siis 2012. aastal oli neid 534 (langus 17%), mis teeb kriminaalhooldusametniku kohta keskmiselt 7 kriminaalhooldusalust aastas. Vaata joonis nr 4.

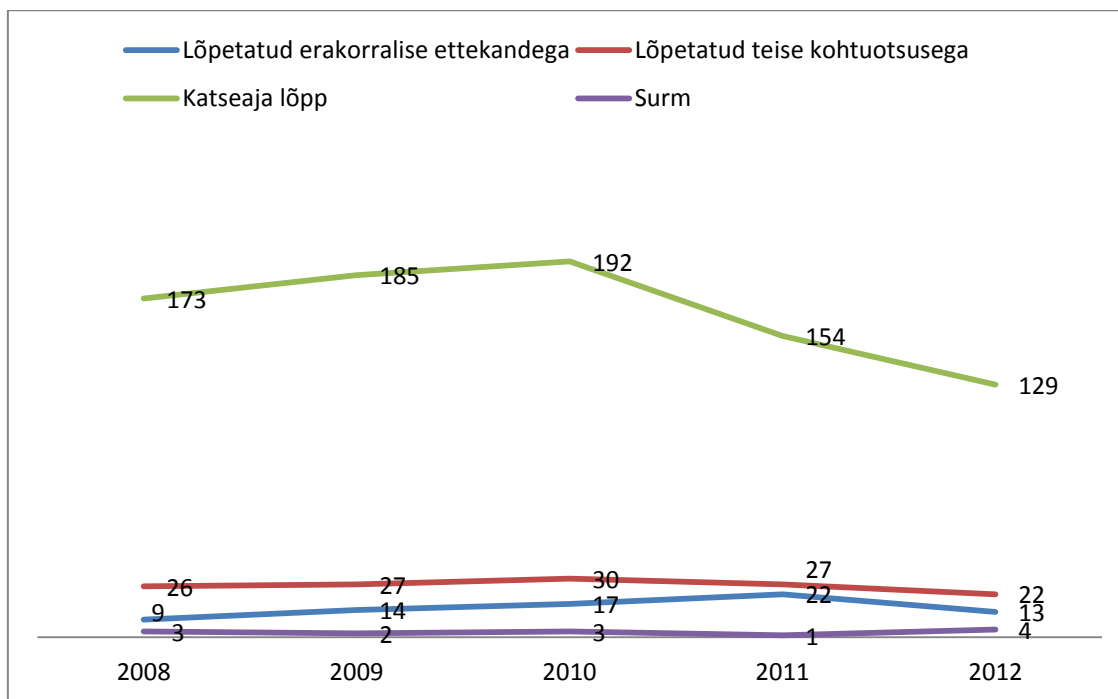
Kõige enam narkokurjategijate kriminaalhooldusaluste toimikuid oli aastal 2009, mil tegeleti 644 toimikuga. 2009. aastal avati, võrreldes teiste uuritavate aastatega, kõige rohkem uusi toimikuid - kokku 242 uut toimikut. Aastal 2010 vähenes võrreldes 2009. aastaga kogu kriminaalhooldusaluste arv ning samuti langes uute kriminaalhooldusaluste arv, mis edasi kuni 2012. aastani püsis enam-vähem samal tasemel, s.o vahemikus 181-194 toimikut. Kui aastatel 2008 kuni 2010 suletud toimikute arv oli tõusnud 212lt 242le, siis 2011. aastal ja 2012. aastal on suletavate toimikute arv langenud. 2011. aastal suleti 205 toimikut ja 2012. aastal vaid 172 toimikut ehk võrreldes 2010. aastaga on suletavate toimikute arv langenud 2012. aastaks 29%.

Joonis nr 5. Kriminaalhooldusele määramise alused.

Viimase viie aasta jooksul on Tallinna vangla kriminaalhooldusosakonna teeninduspiirkonnas langenud käitumiskontrollile allutatute (langus 23%) ja šokivangistuse saanute (langus 31,2%) kriminaalhooldusaluste arv. Samuti on langenud alaealise mõjutusvahendi määramise osakaal. Kui 2008. aastal määrati 5, siis juba 2012. aastal need puudusid. Vaata joonis nr 5.

Samal ajal on ÜKT tegijate osakaal viimase viie aastaga viiekordistunud: kui 2008. aastal moodustasid need alla 1% kõigist hooldusalustest, siis 2012. aastal juba 4,31% (võrreldes 2008 aastaga on neid 19 võrra rohkem). 2011. ja 2012. aastatel on enne tähtaega vabanenute arv suurenenud 12,9% (suurenes 22 inimese võrra). Suurim muutus enne tähtaega vabanenute arvus oli 2010. aastal, mil enne tähtaega vabanenute arv langes võrreldes 2009. aastaga (langus 6,6%).

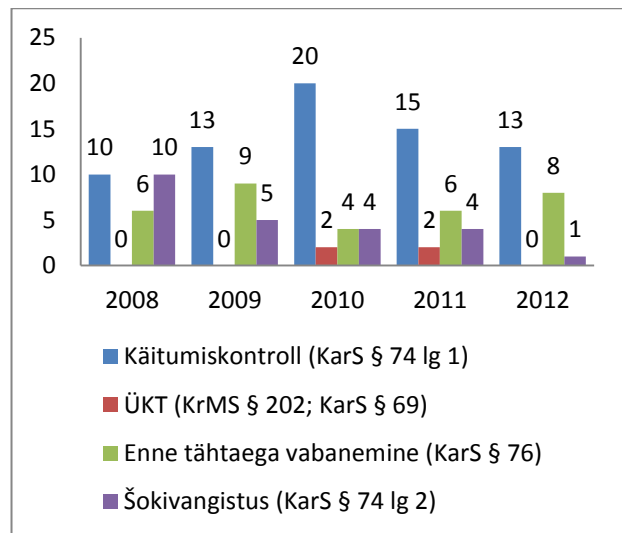
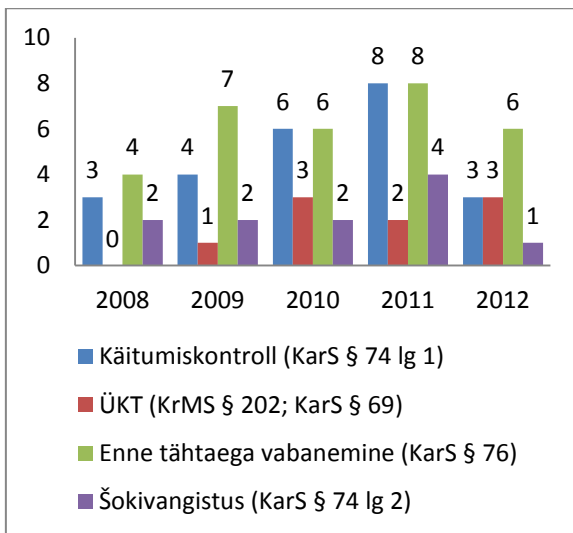

Joonis 6. Kriminaalhoolduse lõpetamise põhjused.

Samuti on viimase kahe aasta jooksul märkimisväärselt langenud kriminaalhoolduste lõpetamiste arv. Vaata joonis nr 6. 2012. aastal lõppes kriminaalhooldus 168 inimesel, neist 77% täitis tingimused ja lõpetas katseaja edukalt. 2010. Aastal lõpetas kriminaalhooldust katseaja lõppedes 192 inimest ehk 79%. Protsentuaalselt lõpetati kõige enam ehk 82% kriminaalhooldust katseaja lõppedes 2008. aastal. Sama edukaks võib pidada ka 2009. aastat, mil 81% hooldusalustest lõpetas katseaja lõppedes.

Hooldusaluse surma tõttu lõpetati 2012. aastal kriminaalhooldus 4 juhul, sealhulgas kahel juhul oli tegemist üledoosiga. 2011. aastal lõpetati kriminaalhooldus surma tõttu vaid ühel juhul. Kokku on viie aasta jooksul surnud 13 hooldusalust, kellest üks sooritas enesetapu ja 3 surid üledoosi tagajärjel.

Kõige enam sooritasid uue kuriteo kriminaalhooldusalused 2010. aastal. Kokku rikkus kriminaalhoolduse reegleid nimetatud aastal 30 isikut, s.o 12,4%. Kõige vähem sooritas uue kuriteo kriminaalhooldusalustest 2012. aastal, s.o 22 hooldusalust ehk 13%. 2008. aastal oli 12,3%, 2009. aastal oli 11,8% ja 2011. aastal 13,2% hooldusalustest saanud uue kohtuotsuse ja seetõttu oli nende kriminaalhooldus lõpetatud. 2008. aastast kuni 2011. aastani on tõusnud erakorraliste ettekannete tõttu hooldusaluste kriminaalhooldus (9 juhult 22 juhuni). Võrreldes 2011. aastaga on 2012. aastal vähenenud 41% võrra erakorralise ettekannetega lõpetatud kriminaalhooldusajade arv.

Joonis nr 7. Erakorralise ettekandega lõpetatud kriminaalhoolduse toimikud.

Joonis nr 8. Kohtuotsusega lõpetatud kriminaalhoolduse toimikud.

Viie aasta jooksul ei olnud ühtegi rikkumist hooldusalustel, kellele oli määratud alaealiste mõjutusvahend, seetõttu ei ole kajastatud seda joonistel nr 7 ja 8.

Kõige rohkem kriminaalhoolduse nõudeid rikkusid ennetähtaega vabastatud isikud 2011. aastal, so 8 isikut. Vaata joonis nr 7. Kui 2008. aastal oli 4 ennetähtaega vabastatud, kes rikkusid kriminaalhooldusnõudeid, siis 2009. aastal tõusis nimetatud isikute arv 3 võrra. Suurem langus toimus aga 2012. aastal, mil enne tähtaega vabanenute seas rikuti kriminaalhooldusnõuded kahe isiku poolt vähem kui aasta varem.

Käitumiskontrollile allutatute seas rikuti kõige sagedamini kriminaalhooldusnõudeid aastal 2011. Käesolevas töös uuritaval perioodil on nimetatud rikkumised olnud kasvava iseloomuga, 2012. aastaks on käitumiskontrollile allutatute seas see näitaja tõusnud 5 juhtumi võrra. 2012. aastal nimetatud rikkumiste arv langes kaheksalt juhtumilt kolmele. Alates 2008. aastast kuni 2010. aastani on šokivangistuse alusel arvele võetud isikute seas kriminaalhooldusnõudeid rikkunud kaks isikut aastas. 2011. aastal kasvas see arv kahe võrra ning juba järgmisel, 2012. aastal, langes ühele juhtumile.

Kõige enam ÜKT alusel kriminaalhooldaja juures arvele võetute seas sooritati kriminaalhoolduse ajal uus kuritegu aastatel 2010 ja 2012, mil seda tegi 3 isikut. Aastal 2008 ei rikkunud ükski ÜKT alusel arvele võetutest kriminaalhooldusnõudmisi.

Käitumiskontrollile allutatud isikutest sooritasid kõige rohkem uusi kuritegusid 2010. aastal, mil seda tegi 20 isikut. Vaata joonis nr 8. Võrreldes aastaga 2008 on see näitaja tõusnud 2010. aastaks kümne võrra ehk 50%. Alates 2011. aastast on käitumiskontrollile allutatute seas uue kuriteo sooritanute hulk vähenenud. 2011. aastal vähenes 5 võrra ja 2012. aastal lisaks veel kahe juhtumi võrra.

Ennetähtaega vabanenute seas on kriminaalhoolduse ajal sooritanud uue kuriteo kõige vähem 2010. aastal, mil seda tegi 4 isikut. Kõige kõrgem oli näitaja 2009. aastal, mil uue kuriteo pani toime 9 isikut. Alates aastast 2010 on ennetähtaega vabanenute seas tõusnud uut kuritegu sooritanud isikute arv kriminaalhoolduse ajal, 2012. aastaks oli isikute arv tõusnud 4 võrra ehk 50%.

Šokivangistuse alusel kriminaalhooldusel olevate isikute seas on aastast 2008 langenud uute kuritegude sooritamise sagedus. Kui 2008. aastal sooritati 10 uut kuritegu, siis 2012. aastaks oli see arv juba üks. 2008., 2009. ja 2012. aastal ei pandud toime ühtegi uut kuritegu ÜKT alusel kriminaalhoolduse all olevate isikute seas, kuid 2010. ja 2011. aastal tehti seda kahel korral.

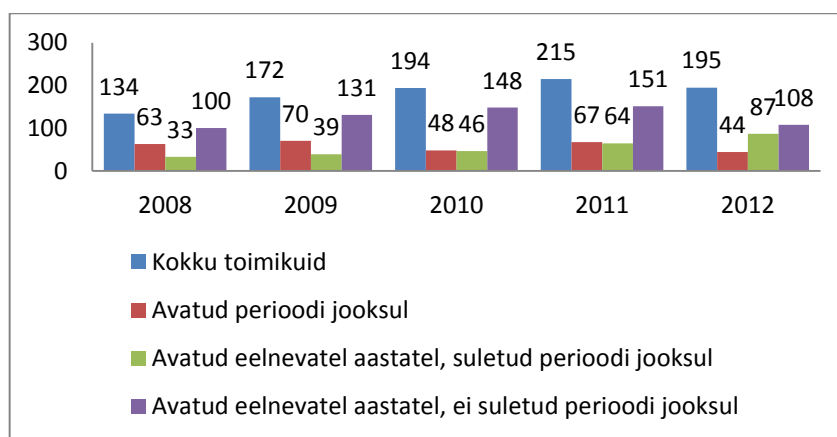
- Tartu vangla kriminaalhooldusosakonna toimikute analüüs

Tartu vangla kriminaalhooldusosakond teenindab Tartu linna ning Jõgeva-, Viljandi-, Tartu-, Valga-, Põlva- ja Võrumaad.⁵¹ 2013. aastal kuulub Tartu vangla kriminaalhooldusosakonna koosseisu 49 kriminaalhooldusametniku ja 5 vanemkriminaalhooldusametniku. Hetkel on 4 töötajal teenistussuhe peatatud ja 2 kohta täitmata.⁵²

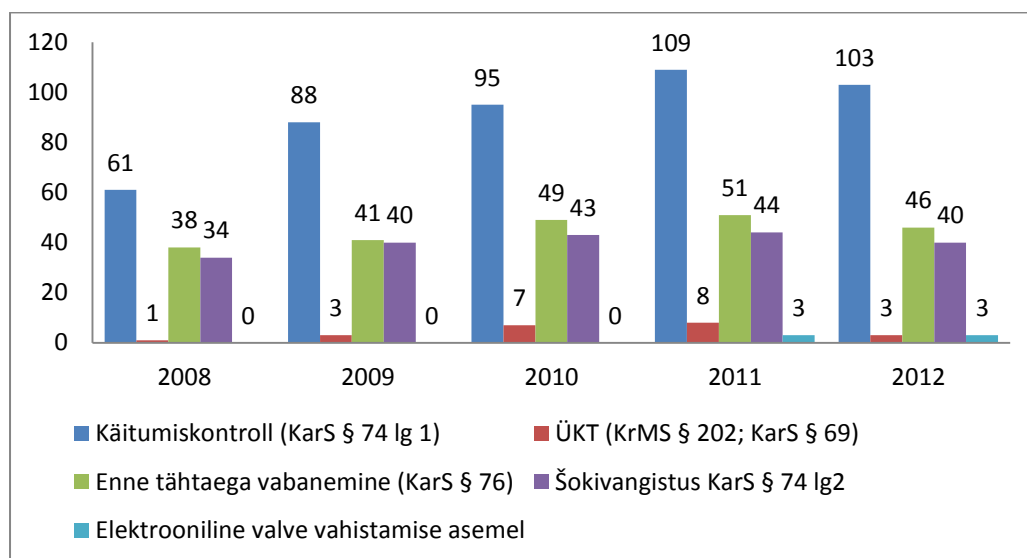
⁵¹ Kriminaalhooldajate kontaktandmed. <http://www.vangla.ee/43615> (08.03.2013)

⁵² Kontaktandmed. <http://www.vangla.ee/7899> (11.03.2013)

Joonis nr 9. Tartu vangla kriminaalhooldusosakonna arvel olnud kriminaalhooldusaluste arv.

Erinevalt Tallinna piirkonnast on Tartu vangla kriminaalhooldusosakonnas alates 2008. aastast narkokurjategijate kriminaalhooldusaluste arv tõusnud. Kui 2008. aastal oli 134 kriminaalhooldusalust, siis 2012. aastal oli neid 195 (tõus 45,5%). Seega 2012. aastal tegeles kriminaalhooldaja keskmiselt 4 narkokurjategijast kriminaalhooldusalusega. Samuti on läbi aastate kasvanud toimikute sulgemiste arv. Võrreldes 2008. aastaga on 2012. aastaks toimikuid lõpetatud 54. Alates 2008. aastast kuni 2011. aastani on tõusnud nende toimikute arv, mis olid eelnevatel aastatel avatud, kuid jäid lõpetamata. Kui 2008. aastal oli neid asju 100, siis 2011. aastal juba 151. Kõige vähem avati uusi toimikuid (44 toimikut) 2012. aastal ning kõige enam 2009. aastal, mil avati 70 toimikut. Vaata joonis nr 9.

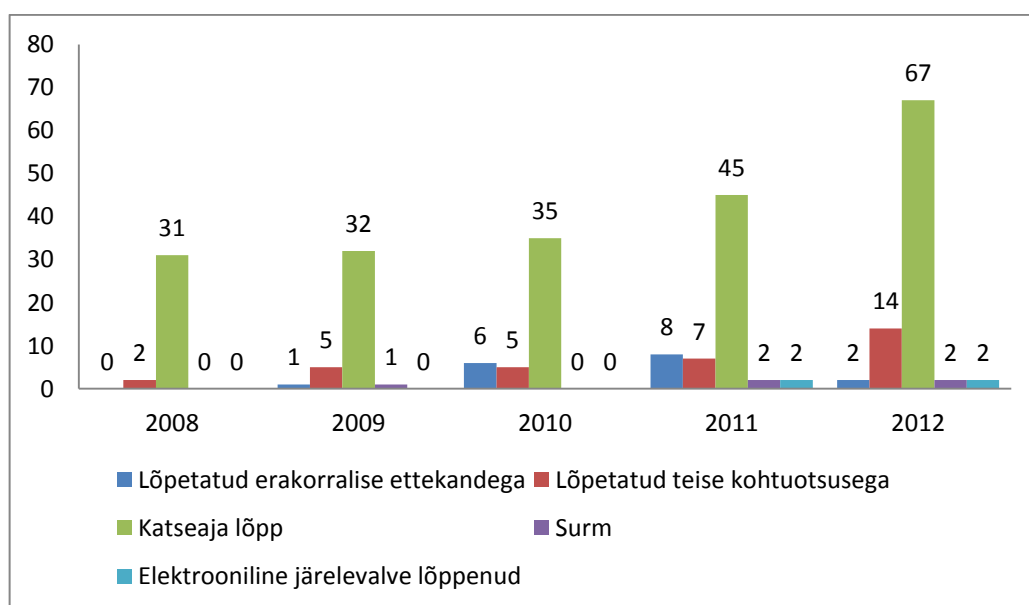

Joonis nr 10. Kriminaalhooldusele määramise alused.

Tartu vangla kriminaalhooldusosakonna teeninduspiirkonnas ei ole alates 2008. aastast määratud alaealise mõjutusvahendit. Jooniselt nr. 10 nähtub viimase viie aasta jooksul on

käitumiskontrollile allutatute osakaalu tõus, so 23%. Šokivangistuse alusel arvele võetute arv on vaadeldava perioodi lõikes kasvanud 2011. aastani 10 võrra. 2012. aastal langes šokivangistuse alusel kriminaalhooldusele määratute arv võrreldes eelneva aastaga 4 isiku võrra. Enne tähtaega vabanemise alusel kriminaalhooldusele määratute arv on samuti tõusnud aastani 2011 (13 isiku võrra) ja seejärel 2012. aastal langes 5 isiku võrra. Alates 2008. aastast on ÜKT tegijate osakaal kriminaalhoolduses tõusnud 2011. aastani, mil nende isikute arv tõusis ühelt kaheksale. 2012. aastal on langenud ÜKT tegijate osakaal võrreldes eelneva aastaga viie võrra.

2011. aastal ja 2012. aastal kohaldati kolmele kriminaalhooldusalusele eeluurimise jooksul elektroonilist järelvalvet.

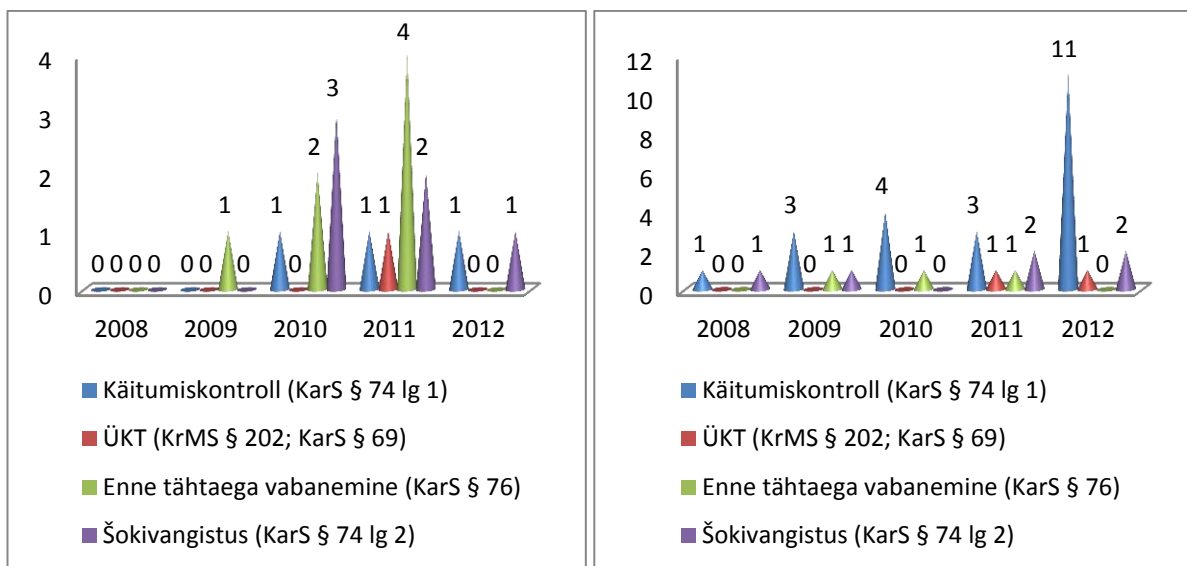

Joonis nr 11. Kriminaalhooldus lõpetamise põhjused.

Tartu piirkonnas on viimase 5 aasta jooksul on märkimisväärselt suurenenud kriminaalhooldusaluste lõpetamiste arv. 2012 aastal lõppes kriminaalhooldus 87 inimesel, mis on 23 võrra rohkem kui 2011. aastal. Neist 77% täitis tingimused ja lõpetas katseaja edukalt (2011. aastal 70%), 2 kriminaalhooldusalusel lõppes kriminaalhooldus erakorralise ettekande ja 14 isikul ehk 16% uue kohtuotsusega.

Viie aasta jooksul on kõige enam lõpetatud kriminaalhooldustoimikuid teise kohtuotsusega 2012. aastal. Alates 2008. on see näitaja tõusnud ja kogu perioodi jooksul tõusis 12 toimiku võrra. Elektroonilise järelvalve lõppemise tõttu kriminaalhoolduse lõpetamiste arv oli nullis 2008. aastast kuni 2011. aastani, mil arv tõusis kahele ja jäi muutumata ka järgneval aastal.

Hooldusaluse surma tõttu lõpetati 2011. ja 2012. aastal kriminaalhooldus 2 juhul ja 2009. aastal ühel juhul.

Joonis nr 12. Lõpetatud erakorralise ettekandega kriminaalhoolduse toimikud.

Joonis nr 13. Lõpetatud kohtuotsusega kriminaalhoolduse toimikud.

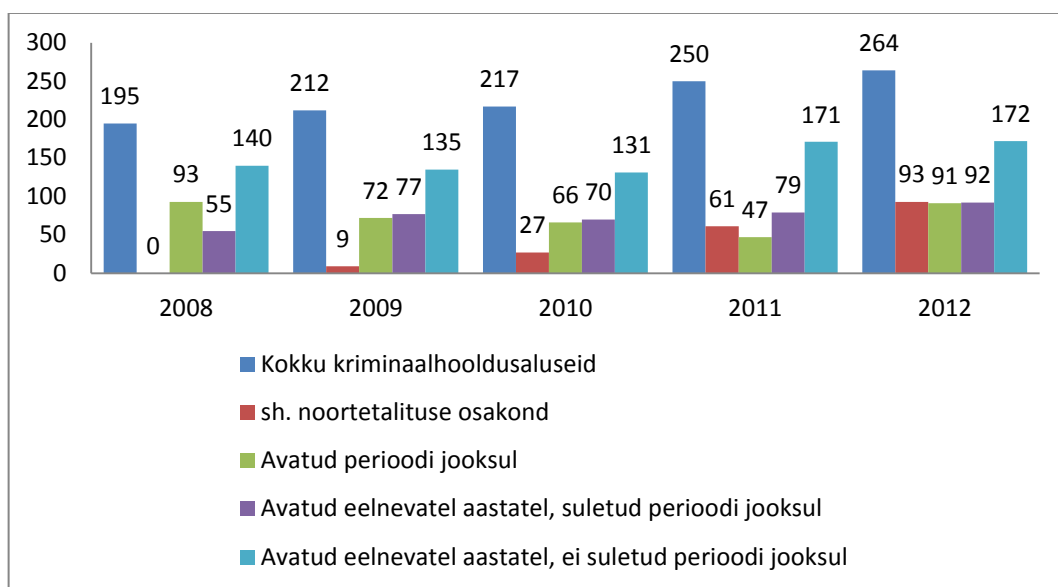
Uuritava perioodi esimestel aastatel on Tartu piirkonnas kriminaalhooldusalused rikkumisi toime minimaalselt. Vaata joonis nr 12. 2008. aastal ei olnud ühtegi isikut, kes oleks rikkunud kriminaalhooldusnõudeid, 2009. aastal oli üks ennetähtaega vabanenu, kes rikkus hooldusnõuet ja tema kriminaalhooldus lõpetati. 2010. aastal oli kokku 6 isikut, kes rikkusid kriminaalhooldusnõudeid. Nendest 3 olid kriminaalhooldusesse saanud šokivangistuse alusel, 2 neist olid vabastatud ennetähtaega ja 1 käitumiskontrolli alusel kriminaalhooldusele määratud. Kõige enam oli kriminaalhooldusnõudeid rikutud 2011. aastal, mil seda tegi 8 isikut. Neist 4 oli kriminaalhoolduses enne tähtaega vabanemise tõttu. Aastal 2012 on rikkumiste arv vähenenud ning rikkumisi on toime pandud kahel korral, ühe šokivangistatu ja ühe käitumiskontrollile allutatud isiku poolt.

Kõige enam on kriminaalhooldust lõpetatud uue kuriteo toimepanemise tõttu 2012. aastal, üldjoontes eelnevatel aastatel ei ole sellel alusel lõpetamisi väga palju tehtud. Uuritaval perioodil on lõpetatud nimetatud alusel kokku 33 toimikut. Kõige enam on kolme viimase aasta jooksul sooritanud uue kuriteo käitumiskontrollile allutatud isikud ning seejärel šokivangistuse saanud isikud. Kõige vähem on sooritanud uue kuriteo kriminaalhoolduse ajal ÜKT alusel arvele võetud isikud. Viie aasta jooksul on nende isikute seas uue kuriteo

sooritanud vaid kaks isikut. Enne tähtaega vabanenute seas on uut kuritegu sooritanud kogu vaadeldava perioodi jooksul kolm inimest. Vaata joonis nr 13.

- Viru vangla kriminaalhooldusosakonna toimikute analüüs

Viru vangla kriminaalhooldusosakond teenindab Ida- ja Lääne-Virumaad.⁵³ 2013. aastal kuulub Viru vangla kriminaalhooldusosakonna koosseisu 62 kriminaalhooldusametniku ja 10 vanemkriminaalhooldusametniku ning 9 kohta on täitmata.⁵⁴

Joonis nr 14. Viru vangla kriminaalhooldusosakonna arvel olnud kriminaalhooldusaluste arv.

Alates 1. märtsist 2012. aastast alustas Viru kriminaalhooldusosakonna koosseisus tööd noortetalituse osakond, mille all töötasid ametnikud Tartu ja Tallinna vangla kriminaalhooldusosakonnast. Nimetatud talituse alla koondati kriminaalhooldusalused, kes olid alla 21 aasta vanad.⁵⁵ Viimastel aastatel on kriminaalhooldusaluste narkokurjategijate osakaal Viru noorukite osas tõusnud. Kui 2009. aastal oli 9 noorukit, siis 2012. aastal oli neid 93. Vaata joonis nr 14.

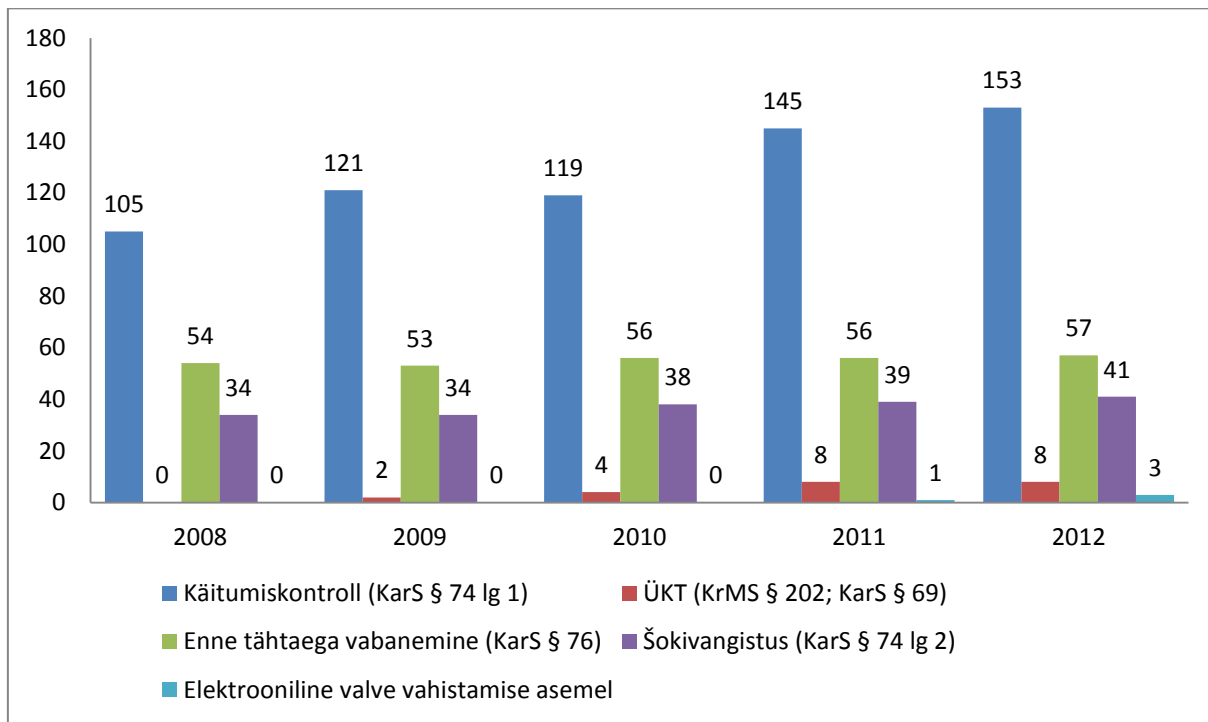
Uuritaval perioodil on kriminaalhooldusaluste arv pidevalt kasvanud. Kui 2008. aastal oli 195 isikut, siis 2012. aastal 264 isikut kriminaalhoolduse all. Avatud asjade arv on varieerunud aastate lõikes, kuid kõige enam oli uusi toimikuid avatud aastal 2008. aastal, mil avati 93

⁵³ Kriminaalhooldajate kontaktandmed. <http://www.vangla.ee/43615> (08.03.2013)

⁵⁴ Kontaktandmed. <http://www.vangla.ee/7899> (11.03.2013)

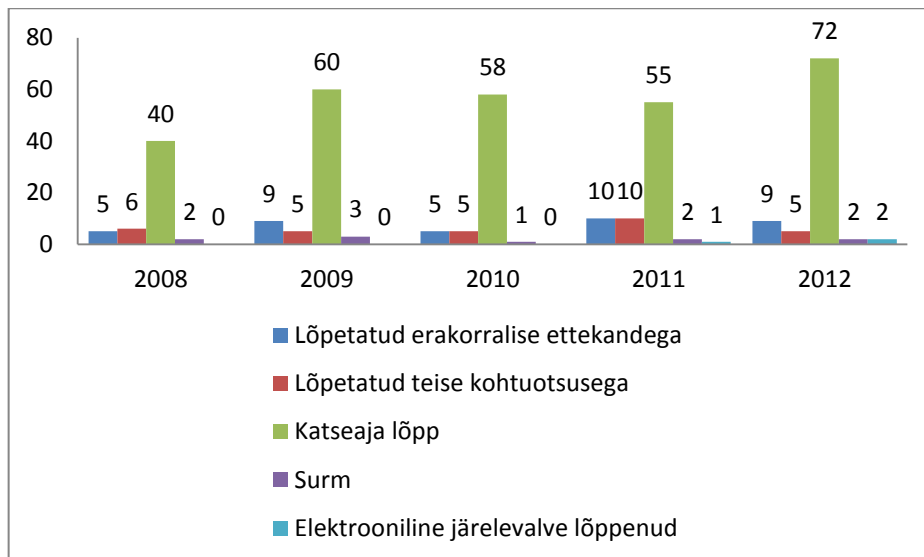
⁵⁵ Lisa 1 Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga nr. 1.

toimikut. Kõige vähem avati aastal 2011, mil võeti kriminaalhooldusesse 47 uut isikut. Lõpetatud kriminaalhooldusajade arv on olnud madalaim 2010. aastal, mil lõpetati 70 kriminaalhooldustoimikut. Kõige enam lõpetati kriminaalhooldust 2012. aastal, mil seda tehti 92 juhul ning kõige vähem lõpetati toimikuid 2008. aastal, mil seda tehti 55 juhul.

Joonis nr 15. Kriminaalhooldusele määramise alused.

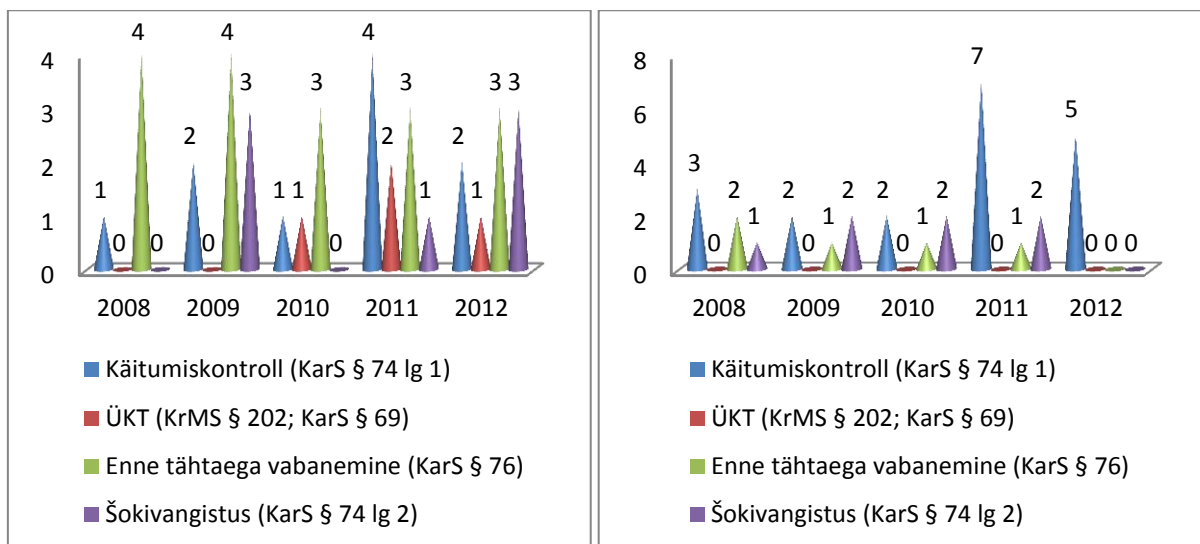
Kõige enam oli kriminaalhoolduse all käitumiskontrollile allutatuid isikuid. Nimetatud näitaja oli suurim 2012. aastal, mil kriminaalhooldusaluseid oli 153. Kõige väiksem oli nimetatud isikute arv 2008. aastal, so 105 isikut. ÜKT alusel kriminaalhooldusele määratud isikute osakaal aastate lõikes on üks väiksemaid. Aastal 2008 ei olnud ühtegi, 2009. aastal kaks, 2010. aastal 4 isikut ja kahel viimasel aastal kaheksa isikut, kes on kriminaalhooldusele määratud ÜKT alusel. Kõige vähem on kriminaalhooldusele määratud neid, kes said elektroonilise valve alla vahistamise asemel. Selliseid isikuid on vaid kahel viimasel uuritud aastatel ehk 2011. aastal 1 isik ja 2012. aastal kolm isikut. Ennetähtaega vabanenute osakaal aastate lõikes on püsinud enam-vähem stabiilsena vahemikus 53 kuni 57 isikut aastas. Šokivangistatute isikute osakaal kriminaalhoolduses on aastate jooksul tõusnud. 2008. aastast on see arv tõusnud 7 võrra. Vaata joonis nr 15.

Joonis nr 16. Kriminaalhooldus lõpetamise põhjused.

Kõige enam on lõpetatud kriminaalhooldust katseaja lõppedes. Iga aasta lõikes on kriminaalhooldustest üle poolte lõpetatud katseaja lõppedes. Kõige enam lõpetati sel põhjusel kriminaalhooldust 2012. aastal, mil lõpetati 72 toimikut ja kõige vähem 2008. aastal, mil seda tehti 40 juhul. Surma tõttu on kriminaalhooldust lõpetatud ühel kuni kolmel korral aastas. Elektroonilise järelevalve lõppemise tõttu on lõpetatud kriminaalhooldust kokku kolmel korral, kahel korral 2012. aastal ja ühel korral 2011. aastal. Vaata joonis nr 16.

Kõige enam lõpetati kriminaalhooldust nõuete rikkumise tõttu 2011. aastal, mil seda tehti kümnel korral ning kõige vähem 2008. aastal, mil seda tehti vaid viiel korral. Kriminaalhooldust lõpetati uue rikkumise tõttu valdavalt viiel, kuuel korral aastas, kuid 2010. aastal toimus selles osas järsk tõus ja nende isikute arv, kes sooritasid uue rikkumise kriminaalhoolduse ajal tõusis kümnele. Vaata joonis nr 16.

Joonis nr 17. Lõpetatud erakorralise ettekandega kriminaalhoolduse toimikud. Joonis nr 18. Lõpetatud kohtuotsusega kriminaalhoolduse toimikud.

Kõige enam on kriminaalhooldusnõudeid rikutud 2011. aastal, mil seda tehti kümnel korral. Kõige vähem oli rikutud hooldusnõudeid aastatel 2008 ja 2010, mil seda tehti viiel korral. Kriminaalhooldusnõuete rikkujate seas on kõige enam ennetähtaega vabanenuid (17 isikut kogu perioodi kohta) ja kõige vähem on rikkujate seas ÜKT alusel arvele tulnud isikuid (4 isikut kogu perioodi kohta). Šokivangistatute seas on nõuete rikkumised aastate lõikes erinevad. Näiteks 2008. aastal ja 2010. aastal ei olnud ühtegi rikkumist nende isikute seas, kuid aastatel 2009 ja 2012 oli neid isikuid kolm. Vaata joonis nr 17.

Uue kuriteo sooritamise pärast on kriminaalhooldus lõpetatud kõige enam 2011. aastal, mil seda tehti kümnel korral. Ülejäänud aastatel oli lõpetatud kriminaalhooldus uue kuriteo sooritamise tõttu 5 korral, välja arvatud 2008. aastal, mil kriminaalhooldus lõpetati 6 korral. Kõige enam on kriminaalhoolduse ajal uut kuritegu sooritanud käitumiskontrollile allutatud isikud. ÜKT alusel arvele võetud isikute seas pole 5 aasta jooksul sooritanud uut kuritegu mitte ükski isik. 2012. aastal on uut kuritegu sooritanud vaid käitumiskontrollile allutatud kriminaalhoolduses olevad isikud (5 korral). Enne tähtaega vabanenute seas oli sooritatud uus kuritegu 5 korral: aastatel 2009 - 2011 ühel korral aastas ja 2008. aastal kahel korral. Šokivangistatute seas oli uut kuritegu sooritanud kokku vaadeldaval perioodil 7 isikut: 2008. aastal üks isik, aastatel 2009, 2010 ja 2011 kaks isikut aasta kohta. Vaata joonis nr 18.

4.2. Piirkondade võrdlus ja kriminaalhoolduse efektiivsus

Analüüsitavatest piirkondadest on kõige enam narkokuritegude tõttu inimesi kriminaalhoolduse all olnud Harjumaa piirkonnas. Seda just seetõttu, et piirkond on kõige suurem nii pindalalt, kui ka elanikkonna poolest. Tartumaa piirkond ja Ida-Virumaa piirkond on enam-vähem sama suured. Tartumaa piirkonnas on kriminaalhoolduse all narkokurjategijate arv olnud väiksem kui Ida-Virumaa piirkonnas.

Kolme piirkonna kriminaalhooldusaluste arvu võrdlusest nähtub, et viimastel aastatel on Harju piirkonnas kriminaalhooldusaluste arv pidevalt langenud, kuid Ida-Virumaa piirkonnas vastupidises suunas, so kriminaalhooldusaluste arv on pidevalt kasvanud. Tartumaa piirkonnas on viimasel aastal toimunud langus, kuid enne seda tõusis kriminaalhooldusaluste arv igal aastal. Kui Tartumaa piirkonnas ja Ida-Virumaa piirkonnas on viimased kolm aastat lõpetatud toimikute arv tõusnud, siis Harjumaa piirkonnas on asi vastupidine. Viimase kolme aasta jooksul on lõpetatud toimikute arv langenud.

Kriminaalhooldus on olnud edukas ja efektiivne sellisel juhul kui lõpetamine toimub katseaja või elektroonilise järelevalve lõppemise tõttu. Jooniste nr 6, 11 ja 16 nähtuvalt on kriminaalhoolduse lõpetamise põhjusena domineerinudki hoolduse lõpetamine katseaja lõppedes. Kui vaadelda 2012. aastat, siis Ida-Virumaa ja Tartumaa piirkonnas oli vähemalt 80% toimikutest lõppenud edukalt. Harjumaa piirkonnas oli aastal 2012 see natuke madalam ehk 75%.

Antud töös uuritud andmetest tulenevalt ei ole kriminaalhoolduse piirkond kriminaalhoolduse rikkumise põhjuseks. Üldiselt võib lugeda kriminaalhooldust efektiivseks kõigis piirkondades.

Kokkuvõtte

Narkokuriteos süüdi mõistetute arv ja osakaal on viimastel aastatel märgatavalt kasvanud. Kuna narkokuriteod moodustavad olulise osa kuritegude statistikas ning iga viies vanglakaristust kandev isik on süüdi narkokuriteos ja vanglakaristus on võimalikest alternatiividest kõige kallim, siis on tähtis leida alternatiiv. Kriminaalhoolduse kõige olulisemaks eeliseks loetakse seda, et see aitab vähendada vangide arvu vanglates ning seetõttu hoiab kokku raha.

Harju piirkonnas on kriminaalhooldusaluste arv viimase nelja vaadeldava aastaga pidevalt langenud, kuid Ida-Virumaa piirkonnas on kogu vaadeldava perioodi jooksul kriminaalhooldusaluste arv kasvanud. Tartumaa piirkonnas on viimasel aastal toimunud langus, kuid enne seda tõusis kriminaalhooldusaluste arv igal aastal.

Kõige enam on igas piirkonnas kriminaalhoolduses käitumiskontrollile allutatuid isikuid ja kõige vähem ÜKT.

Tartumaa piirkonnas ja Ida-Virumaa piirkonnas on viimased kolm aastat lõpetatud toimikute arv tõusnud, kuid Harjumaa piirkonnas on viimase kolme aasta jooksul lõpetatud toimikute arv langenud.

Kõige enam on uut kuritegu sooritatud käitumiskontrollile allutatute seas ja kõige enam olid kriminaalhooldusnõudeid rikkunud ennetähtaegse vabanenute seas.

Kriminaalhoolduse lõpetamise põhjusena domineerib kõigis piirkondades hoolduse lõpetamine katseaja lõppedes. Näiteks 2012. aastal oli Ida-Virumaa ja Tartumaa piirkonnas vähemalt 80% toimikutest lõppenud edukalt. Harjumaa piirkonnas oli aastal 2012 see natuke madalam ehk 75%. Kuna nii paljudel juhtudel on kriminaalhooldus lõpetatud katseaja lõppedes, siis võib lugeda kriminaalhooldust efektiivseks alternatiiviks vanglakaristusele.

Kogu Eesti lõikes on edukalt läbinud 2012. aastal 272 isikut. Kokku oli 2012. aastal Eestis narkokuritegude pärast kriminaalhoolduses 993 isikut. Nendest 41 isikut pani toime uue kuriteo ning 24 neist isikutest rikkus käitumiskontrolli nõudeid.

Intervjueeritud kriminaalhooldusametnike vastuste põhjal võib öelda, et kriminaalhooldusametnikud suhtuvad narkokuriteos süüdi jäänud hooldusalustesse võrdväärselt teistele hooldusalustele. Kuigi nende isikute puhul on tõenäolisem see, et isikud tarvitavad narkootikume ja seetõttu võivad nad olla ohtlikud.

Juhul, kui kriminaalhooldusalune on rikkunud kontrollnõuet, siis kriminaalhooldusametnikud võivad panna peale lisakohustusi, pikendada katseaega või pöörata karistus täitmisele. Intervjueeritavate ametnike sõnul kasutatakse üldiselt viimase variandina hooldusaluse karistuse täitmisele pööramist.

Narkokurjategijatele on mõeldud erinevaid sotsiaalprogramme selleks, et isikud tuleksid paremini toime enda eluga. Näiteks on võimalus minna sotsiaalsete oskuste programmi, elluviimistreeningusse. Samuti suunatakse palju psühhiaatrite juurde ja pakutakse võõrutusravi võimalust. Võõrutusravile minek on vabatahtlik ning selleks peab isikul olema motivatsioon.

Töö alguses püstitatud hüpotees ei pidanud paika. Andmete analüüsi käigus on autor leidnud, et kriminaalhoolduse kohaldamine narkokuritegude põhjal on efektiivne. Kriminaalhoolduse määramine vanglakaristuse asemel on odav alternatiiv ning uuritud andmete põhjal ka efektiivne, kuna enamus kriminaalhooldusalustes läbis kriminaalhoolduse edukalt.

Effectiveness of probation supervision in case of drug-related crimes

Summary

During the first half of the regaining of Estonian independence, the number of drug crimes has increased, which is directly related to the big number of convictions. In 2012 the majority of prison sentences were carried out by people who had committed drug crimes. From the criminal political view, the aspect of probation supervision is very important, especially in connection with the necessity to decrease the number of prisoners.

Research on the current topic in connection with the drug criminals is above all necessary because probation, depending on the nature of drug crime, is not considered as a real punishment by the people committing the crime. Thus, the research at hand is important in order to look into this issue and to develop an improved version of crime punishment policies if necessary.

The goal of the paper is to find out whether probation supervision is effective in terms of drug crimes. For this purpose, the author has chosen the probation supervision materials adapted for drug criminals from 2008 to 2012, analysed the reasons why the probation has been ended during the period under the observation and how many of those people on probation have committed a new crime or violated the probation during the probation period. The given timeframe is chosen in order to give an overview of the probation supervision during the recent years and draw conclusions from it.

The hypothesis is that probation supervision is not effective in terms of drug criminals.

The number and the weight of the convictions have significantly grown during the recent years. Drug crimes make up a significant part in the crime statistics and every fifth prisoner is guilty of a drug related crime.

The number of people on probation in Harju area has been in a constant decline during the last four years but the number of people on probation in Ida-Virumaa area has been constantly growing. Even though, during the last year there has been a decline in Tartu area, then before

that, the number of people on probation increased every year. Most of the criminals in all of the areas have been conducted supervision and the minority have received community service.

The majority who committed another crime were the people on probation and the majority who violated probation were the people who had been released early from prison.

The main reason for ending probation is the end of the probation period. For example in 2012, 80% of the cases ended successfully in the areas of Ida-Virumaa and Tartu; in the Harju area it was a 75%. Since, in the majority of cases, the probation ends with the end of the probation period, then probation supervision can be considered as an effective alternative for imprisonment.

In 2012, in all Estonia, 272 people successfully passed the period of probation. In 2012, there were 993 people on probation because of drug crimes. 41 of them committed another crime and 24 of them violated the probation.

On the basis of the answers from the probation officers, it can be said that they treat the people guilty of a drug crime equally with the other people on probation, even though, it is more likely that those people will use drugs again and become dangerous.

There are various social programs for supporting drug criminals to cope with their life. For example, there is a possibility to participate in a program of social skills. In addition to that, many of them are assigned psychiatric care and offered the possibility of rehab. Rehab is voluntary and requires motivation from within.

The hypothesis is rejected. During the data analysis, the author found that probation supervision in terms of drug crimes is effective. Assigning probation instead of imprisonment is a cheap and an effective alternative because most of the drug criminals passed their probation period.

Kasutatud kirjandus

1. Euroopa Liidu narkostrategia 2013-2020. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:402:0001:0010:et:PDF>
2. J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009.
3. Justiitsministeerium. Eesti vanglasüsteemi ja kriminaalhoolduse aastaraamat. Tallinn 2006
4. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2008. Tallinn 2008. <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=42878/Kuritegevus+Eestis+2008.pdf>
5. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2011. Tallinn 2011. http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57202/Kuritegevus_Eestis_2011.pdf
6. Justiitsministeerium. Vanglate ja kriminaalhoolduse aastaraamat. Tallinn 2008
7. Karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, psühhiaatrilise abi seaduse, karistusregistri seaduse, kriminaalhooldusseaduse ja tervishoiuteenuste korraldamise seaduse muutmise seaduse eelnõu. http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=a62e1874-ed53-065c-2da9-bd639e79ab47&
8. Kontaktandmed. <http://www.vangla.ee/7899>
9. Kriminaalhooldajate kontaktandmed. <http://www.vangla.ee/43615>
10. Kruusment, A. Üldkasulik töö. Karistusseadustik ja rakenduspraktika. Juridica, 2003, nr 6
11. Kuuse, R. Eesti kriminaalhoolduse kujunemislugu – Eesti kriminaalhoolduse esimesed aastad 1998-2004. Tallinn: Justiitsministeerium 2004
12. M. Black, R.G. Smith. Electronic Monitoring in the Criminal Justice System. Australia, Canberra, 2003. <http://www.aic.gov.au/documents/4/6/9/%7B469CBBD4-B204-4F5E-8C73-B9B47C707F05%7Dtandi254.pdf>
13. Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012. https://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/valitsus/arengukavad/sotsiaalministeerium/Narkomaania_ennetamise_riiklik_strateegia.pdf
14. Paimre, M. Narkomaania probleemid Eesti ajakirjanduses ja poliitikas. Juridicas nr IV 2006
15. Pikamäe, P. Sootak, J. Kriminaaltäitevõigus. Tallinn: Ilo 2001
16. Registreeritud kuriteod Eestis 2003-2012. Justiitsministeerium. <http://www.just.ee/57886>
17. Vangistuse kulud. <http://www.vangla.ee/41292>

18. Üldkasulik töö on tõhus alternatiiv vangistusele. <http://www.just.ee/6638>

Kasutatud normatiivmaterjalid

1. Kriminaalhooldusseadus. RT I 1998, 4, 62; RT I, 20.12.2012, 9
2. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364; RT I, 20.12.2012, 12

Kasutatud kohtupraktika

Tartu Maakohtu määrus 1-09-10853

1. Palju on Teil kriminaalhooldusaluseid ning palju neist on narkokurjategijad?

Hetkel on minul keskmiselt 40 kriminaalhooldusalust. Viimase aasta keskmise järgi on 35 kuni 40 kriminaalhooldusalust. Hetkel on rohkem, kuna osad ametnikud on haiguslehel.

Samuti on meil Tartu linna talituses neli Viru vangla kriminaalhooldusosakonna töötajat, kes tegelevad noortega. Nendel on vähem kriminaalhooldusaluseid.

Hetkel on mul 4 narkokuriteo toime pannud kriminaalhooldusalust. Samuti on üks hooldusalune, kes peaks tulema üle seoses elukoha vahetamisega Tallinna vangla kriminaalhooldusosakonna Pärnu talitusest. Hetkel tema minu nimekirjas veel ei ole, aga võib-olla juba kolme nädalapärast on. Nelja kriminaalhooldusaluse hulgas on kaks naist. Hooldusalused on vanuses 25 kuni 40 aastat. Paar aastat tagasi oli mul 7 narkokurjategijast kriminaalhooldusalust, praegu neid nii palju ei ole. Kusagil 1 kuu pärast lõppeb mul ühe kriminaalhooldusaluse toimik ära ja nagu ma eelnevalt ütlesin, peaks Tallinna vanglast 1 asemele tulema, siis jääks ikka 4.

2. Kas on eraldi olemas ametnikud, kes on spetsialiseerunud narkokuriteo toimepannud kriminaalhooldusalustele?

Ei ole, kõik tegelevad kõikidega. Kui meil veel Viru vangla noortetalitust ei olnud, siis oli niimoodi, et mõnele määrati rohkem noori ja teistele rohkem roolijoodikuid, kuna mitmed inimesed teevad meil roolijoodikule mõeldud programme. Samas ei saa juhatajad seda eriti teha, kuna niimoodi läheb kliendikoormus sassi, sest ma kujutan ette suvel on roolijoodikuid rohkem kui talvel. Eraldi on küll 2 ametniku, kes on spetsialiseerunud seksuaalkurjategijatele. Nemad on saanud eraldi väljaõppe.

3. Kas narkokurjategijatest kriminaalhooldusalused erinevad mingil moel teistest kriminaalhooldusalustest?

Ma ei oskaks küll välja tuua mingit sellist eraldi eripära, et kui ma otsuse saan, siis mul silmade ette kangastuks selline pilt, et tema oleks niisugune või temaga tuleks kuidagi teistmoodi. Isiklikult arvan, et nendega on kuidagi huvitavam. Selles mõttes, et endal see äratundmine, kas ta on nüüd või ei ole ja need põhjused miks ta siis tarvitab ning mis ta ise

räägib. Ta on iseenesest huvitavam, kui see pisivaras või suursuli. Enda jaoks muidugi, kui ma tean, et on see paragrahv, siis isiklikult püüan olla natukene ettevaatlikum. Selles mõttes, et mul mobiiltelefon ei ole siis laua peal ja kui on suurem hulk sularaha siis ei hoia kotti laua kõrval. Nende puhul ei saa kunagi olla kindel, mis seisus nad vastuvõtule tulevad. Samuti võivad nad ettearvamatult käituda. Üldiselt siis ma kääre laua peal ei hoia ja olen enda turvalisuse pärast rohkem mures.

4. Kuidas Te saate aru kui narkokurjategijatest kriminaalhooldusalune tuleb vastuvõtule ja on tarvitanud alkoholi või narkootikume?

Alkoholi puhul on suhteliselt hästi aru saada lõhnast. Mina muidugi vaatan enne vastuvõttu inimese karistusregistrit ja kui sealt on näha, et inimesel on mitu alkoholi rikkumist, siis ma eeldan, et on probleem. Samuti on olemas osakonnas alkomeeter ja narkotestid. Nii, et kui mul tekib kahtlus, et kriminaalhooldusaluse käitumine on erinev sellest, kui ma teda muidu olen näinud, siis ma kontrollin teda. Üldiselt on kriminaalhooldusalused kohe nõus testi läbima. Võib-olla see sõltub ka asukohast, kus me asume ehk kohtumaja kõrval. Muidugi, kui ta peaks loobuma, näiteks ei usalda testi või alkomeetrit, siis pakume talle võimaluse, et kutsume politsei, kes selle kindlaks teeb. Kui meie testi läbi viime, siis koostame selle kohta joobeseisundi tuvastamise protokoll. Samuti on meile vangla meditsiiniosakonna juhataja läbi viinud koolituse, kuidas on võimalik ära tunda narkojoobes isikut. Näiteks, mida tähele panna, kuhu narkosõitlased ennast süstivad, mitte ainult käsivarred vaid varbavahed, kaela jms. Aga olgem ausad, kindlasti on ka kordi, kui ma ei ole aru saanud, et inimene on midagi tarvitanud. Narkotestidega on niimoodi, et kui siin on positiivne tulemus, siis me kutsume politseipatrulli ja nemad toimetavad hooldusaluse edasi ekspertiisi. Alkoholiga on niimoodi, et kui inimene siin tulemust ei vaidlusta, siis läheb see mis meie siin kirja paneme ja politseid ei ole vaja enam kutsuda. Kohtus on meie indikaatorvahendiga tuvastatud joove täiesti aktsepteeritud.

5. Palju narkokurjategijatest kriminaalhooldusalused rikuvad kontrollnõuet, mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume?

Kui ma rääkisin neljast narkokurjategijatest kriminaalhooldusalustest, kes mul hetkel arvel on, siis aktiivseid on kaks, sest kahega toimikud on veel ootel, kuna mõlemad mehed on kinnipidamiskohas. Ühel neidudest oli proov positiivne. Nii, et tema on tegelikult rikkunud seda nõuet.

6. Milline on kriminaalhooldusametniku edasine käitumine, kui kriminaalhooldusalune on rikkunud nõuet, mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume?

Mina pean temale tegema erakorralise ettekande. Kui ta oleks vanglast vabanenud, siis oleks mul ainult üks valik ehk taotleda vangistus täitmisele pööramist sellepärast, et muud võimalust karistusseadustiku paragrahvi järgi pole. Kui aga ta on tavaline käitumiskontroll ehk talle on karistus mõistetud tingimisi, siis on mul kolm valikut: teha taotlus kohtule ja määrata talle täiendavaid kohustusi, pikendada tema puhul katseaega või pöörata karistus täitmisele.

7. Palju on määratud sotsiaalprogrammi?

Mina konkreetselt olen seda määranud suhteliselt vähe, sest ma lähtun sellest, et sotsiaalprogramm on tõepoolest neile mõeldud abistamiseks, kuid nad ei ole väga koostööaltid sinna minema. Mulle tundub, et narkokurjategijad ei usu grupis enda probleemidest ja asjadest rääkimisse ja võib-olla motivatsioon jääb ka väga nõrgaks. Konkreetselt, kui tulla tagasi selle neuu juurde siis, ma ütlesin ja näitasin, et mul on sellised valikud sinu puhul. Küsisin mis ta siis arvab, mida peaks tegema. Seda ütlesin just sellepärast, et tema vastutust kuidagi suurendada ja ta tunneks, et see ei oleks mitte minu poolt peale surutud vaid, et tal endal oleks mingisugune kaasarääkimise õigus. Olgugi, et mul oli valmis see, mida ma talle tahan pakkuda. Mina püüan alati kohustuse määramisel arvestada, seda et mis on veel selle inimese taga, lisaks sellele et ta on narkokuriteo eest süüdi mõistetud. Kuna temal oli psüühilisi probleeme, siis ma vaatasin, et programm ei aita, enne oleks vaja saada enda psüühiline tasakaal kuidagi kontrolli alla ja alles siis võib tulla programm juurde. Seega sellele neiuale taotlen kohtult psühhiaatri poole pöördumist ja alluda vajadusel ravile. Selle kohta toob hooldusalune minule paberi, kus on psühhiaatri poolt kirjas, et sellisel kuupäeval käis hooldusalune vastuvõtul ja kas on kutsutud tagasi ning on määratud ravi või mitte. Kui kriminaalhooldusalune vastutust ei võta ja ei hinda seda, et talle antakse veel üks võimalus oma elu korda saada, siis on lihtsalt karistuse täitmisele pööramine. Praegu ma seda ei teinud, kuna tema vangistus on kolm aastat ja ma leian, et see on natukene pikk ning tema katseaeg kestab veel 2 aastat. Siis on tal veel aega näidata, et ta suudab ja saab sellega hakkama.

8. Millisel põhjusel isik rikkus keeldu mitte tarvitada alkoholi ja narkootikumi?

Tema ise ei tunnista seda, et ta oleks keeldu rikkunud. Ta väitis, et ei liigu sellises seltskonnas ja tema ei ole tarvitanud. Tema versioon oli selline, et ta käis nädalavahetusel klubis ja seal keegi pani tema joogi sisse midagi. Mina tegin talle testi kolmapäeval või neljapäeval ja see osutus positiivseks.

9. Millisel on peamised põhjused, miks narkokurjategijatest kriminaalhooldusalused on kuriteo toime pannud?

Ühe kriminaalhoolduse all oleva neiu põhjus oli, et ta andis raha enda elukaaslasele narkootikumide ostmiseks. Teine neiu sooritas kuriteo puhtalt majanduslikel põhjustel. Üks meestest oli ise narkosõltlane ja sellepärast sooritas kuriteo toime.

10. Millised võimalused on kriminaalhooldusametnikul saata narkosõltlast ravile?

Kriminaalhooldaja 2 on saatnud hooldusaluseid rehabilitatsioonitallu. Need kriminaalhooldusalused peavad olema väga motiveeritud ja neil peab olema viimane häda käes, et ta oleks nõus sinna minema.

11. 5. aprillil 2011 jõustunud karistusseadustiku muudatusega on võimalik kohaldada vangistuse asendamist sõltuvusraviga, palju on Teie teada läbinud kriminaalhoolduse all nimetatud sõltuvusravi?

Selle kohta sain taasühiskonnastamise talituselt vastuse, et KarS § 69 lg 2 alusel ei ole veel kedagi sõltuvusravil olnud, hetkel ootab üks juhtum kohtuotsust.

12. Millised on peamised narkokurjategijatele pandud lisakohustused?

Üks on keeld tarvitada alkoholi ja narkootikumi. Siis alluma ettenähtud ravile, osalema sotsiaalprogrammis ja ma kujutan ette, et mingis olukorras võib-olla veel, et isikule pannakse keeld mitte viibida kohtu poolt määratud paikades ja suhelda kohtu poolt määratud isikutega. Näiteks kui on tõesti tulnud välja, et pidevalt on suhelnud ühtede ja samade isikutega ning pannud siis neid kuritegusid toime. Mõnedel üksikutel juhtudel ma tean, et kellelgi on olnud.

13. Kui tihti peab isik käima kriminaalhooldusosakonnas registreerimisel?

Praegu on selline kord, et esimene kuu aega peab kriminaalhooldusalune käima iga nädal. Siis on tavaliselt hoolduskava allkirjastamine. Hoolduskava on tööplaan kriminaalhoolduse ajaks, mis tehakse kõigepealt aastaks. Hiljemalt aasta pärast vaadatakse see üle. Muidugi, kui vahepeal on hooldusaluse elus toimunud olulised muutused, siis ei pea ootama aasta. Kohustuslikus korras tuleb igal aastal teha. Kui hoolduskava on tehtud, siis on katseaja algusest kuni kuue kuu möödumiseni kohtumiste sagedus 2 korda kuus. Hiljem on vähemalt kord 30. päeva jooksul. Ametnik võib sagedust muuta, kuid see peab olema põhjendatud tööpäevikus.

14. Palju on narkokurjategijatest kriminaalhooldusalustele määratud ÜKT-d?

Minul narkokurjategijat pole olnud üldkasulikul tööl. Ma ise arvan, et see on väga riskantne, sest isegi praegu on probleeme alkoholikutega, kuna nad ei ole võimelised neid tunde ära tegema. Ta tuleb alkoholilõhnadega üldkasuliku töö tegemise kohta, mis iseenesest juba ei ole kooskõlastatud üldkasuliku töö põhimõtetega või siis üldse ei ole kaineks saanud ja ei suuda kolm päeva tööle minna, olgugi et vastavalt igasuguste kokkulepetele on tal kohustus sellel kolmel päeval tööl käia.

Meil on perioodilised ajakavad. Näiteks kui isikul on kahe aasta peale ära vaja teha 700 tundi, siis kõigepealt ma teen talle kuude kaupa ajakava, kus on näha, et ta peab iga kuu ära tegema 30 tundi. Ning kuna ta käib veel välisriigis tööl ja Eestis ainult kord kuus nädal aega, siis tal on kindlad päevad, millal ta teeb need 30 tundi ära. See on oluline sellepärast, et tööandja teab siis palju tal inimesi tööl on, mis töid ta saab vastu võtta, palju ta saab juurde võtta ÜKT tegijaid jne. Teisipidi lihtsustab see ametnike tööd, kuna me käime ÜKT paikades kontrollimas ja kui on ajakava ning isikut seal ei ole, siis me saame öelda, et on rikkumine.

15. Hooldusalusel on kohustus alluda kontrollile oma elukohas. Kuid kui hooldusalune keeldub alkoholi ja narkootikumi kontrollist ning paneb ukse kinni, siis kuidas ametnik sellele reageerib?

Tegemist on kontrollnõude rikkumisega, ta keeldub allumast ametniku kontrollile oma elukohas. See on tegelikult rikkumine ja siis tuleb seda talle teadvustada ning öelda et ma olen kohustatud esitama erakorralise ettekande. Siis on tema valik või siis kui ta ei soovi, et mina enda alkomeetriga puhun, siis pakume talle variandi, et kutsume politsei. Toimub läbiviimine täpselt samamoodi nagu ametiruumides.

16. Kuidas kontrollida kohustust mitte suhelda ja mitte viibida määratud paikades?

See on natukene raske. Mul on hetkel ühel kriminaalhooldusalusel, kes vanglast vabanes, peal kohustus mitte suhelda kriminaalkorras karistatud isikutega ilma kriminaalhooldaja eelneva loata. Kõik sõltub sellest, kuidas on ka kirja pandud. Mõned kohtunikud panevad kirja, teadvalt ehk siis, kui kriminaalhooldusalune ei teadnud, siis oleks justkui suhtlemine lubatud. Meil on osakonnas selline leht, kus on kirjas miks hooldusalune peab selle isikuga suhtlema. Paneb sinna kirja isiku nime, telefoni numbri ja põhjuse. Selle vaatab ametnik üle ja otsustab, kas annab loa suhelda või ei. Samuti oli mul olnud üks juhus, kus vangis olnud isik soovis kriminaalhoolduse alla ja ma teadsin, et tal on kasiinosõltuvus ja ma kirjutasin talle mitte viibida kasiinodes ning teistes lõbustusasutustes, kus on võimalik hasartmänge mängida. Kuid ta ei saanud välja ja seda lisakohustust talle ei kinnitatud.

17. Palju narkokurjategijast kriminaalhooldusalune sooritab kriminaalhoolduse aja uue kuriteo?

Kui mul on praegu 4 narkokurjategijast kriminaalhooldusalust, siis nendest 1 on toime pannud uue kuriteo ja ta ootab otsuse jõustumist. Mulle tundub, et need narkokurjategijad ei soorita nii kiiresti uut kuritegu, kuid võib-olla 2-3 aasta pärast tuleb ta jälle tagasi. Võimalik, et nad on kriminaalhoolduse ajal ettevaatlikumad.

18. Kas kriminaalhooldusalused rikuvad enam kontrollnõuet või sooritava uue kuriteo?

Mina arvan, et kõige enam rikutakse kontrollnõudeid ja kohustusi. Sellepärast, et kui kriminaalhooldusalusel on narkosõltuvus siis kõigepealt on tal probleeme, siin ja praegu ajas ja kohas olemisega. Sellest tulenevalt on kõige rohkem on registreerimiskohustuste ja tarvitamisekeelu rikkumisi.

1. Palju on Teil kriminaalhooldusaluseid ning palju neist on narkokurjategijad?

Minul on hetkel käitumiskontrollil 36 kriminaalhooldusalust ja narkokuriteo eest on neist karistatud 6. Osad neis on vanglast ennetähtaegselt vabanenud ja osad on otse kohtust tulnud kriminaalhooldusele. Minu kriminaalhooldusalustele, kes on vanglast ennetähtaegselt vabanenud ei ole kohaldatud elektroonilist järelvalvet.

2. Palju Teie praktika jooksul on narkokurjategijast kriminaalhooldusalune rikkunud käitumiskontrolli nõudeid?

Kusagil veerand on rikkunud. Näiteks mingi aeg tagasi tuli kohtuotsusega mulle 5 narkokurjategijast kriminaalhooldusalust korruga ja nendest kahel oli probleem narkootikumide tarvitamisega.

Põhiline rikkumine on, et nad tulevad kriminaalhooldusesse ja on tarvitanud narkootikume. Mina olen teinud kiirtesti või kutsunud politsei ja peale seda lasknud nad toimetada ekspertiisi. Teine variant on et politseist tuleb informatsioon, et isikud on kusagilt tabatud ja neile on tehtud ekspertiis ning see on olnud positiivne.

Kui rääkida nendest kuuest, kes momendil arvel on, siis 3 on hetkel rikkunud käitumiskontrolli nõuet. Kahel on probleemi alkoholiga ja ühel narkootikumidega.

3. Kas narkokurjategijatest kriminaalhooldusalused erinevad mingil moel teistest kriminaalhooldusalustest?

Nad on olulisemalt kinnisemad. Nad räägivad palju vähem ja kui räägivad siis hoolikalt mõtleval läbi mida räägivad, eriti kuriteoga seoses. Samuti enda suhtlemisringkonnaga seoses, jäädakse väga üldiseks, nimesid mainitakse võimalikult vähe ja kui mainitakse siis üritatakse paari minuti pärast öeldut tagasi võtta.

4. Millisel on peamised põhjused, miks narkokurjategijatest kriminaalhooldusalused on kuriteo toime pannud?

Osad on maininud, et see on enda tarbeks. Üks on väitnud, et läks lihtsalt autojuhiks, et ta ei teadnud mida teha kavatsetakse. Tema läks lihtsalt sõbrale autojuhiks ja siis tagasiteel võeti kinni ja leiti narkootiline aine. Paar tükki on väitnud, et tegid sõbrale teene ja toimetasid paki ühelt inimeselt teisele.

5. Mis on peamised lisakohustused mida kriminaalhooldajad määravad?

Kohtust on nad tulnud enamasti kohustusega mitte tarvitada alkoholi ja narkootikumi. Need, kes on ennetähtaegselt vabanenud siis neil on ka teisi lisakohustusi. Näiteks mitte suhelda kriminaalkorras karistatud isikutega ilma ametniku eelneva loata.

6. Kuidas kontrollida kohustust mitte suhelda kriminaalkorras karistatud isikutega?

Mina nuhin hästi palju. Näiteks vaatan läbi nende *facebook*'i kontod. Vaatan sealseid suhtluseid ja kes on sõbrad.

7. Palju narkokurjategijast kriminaalhooldusalune sooritab kriminaalhoolduse aja uue kuriteo?

Neid ikka on olnud. Praegu mul on 1 ainult vahi all, kuid aastate jooksul on neid ikka olnud omajagu.

8. Kuidas reageerib kriminaalhooldusametnik, kui hooldusalune sooritab uue kuriteo?

See sõltub olukorrast. Üks asi on, et tuleb teha eriteade kui asjast tead. Kui isik vahistatakse, mida muidugi narkokuritegude puhul enamasti tehakse, siis ei ole midagi teha, tuleb lihtsalt oodata kuni vahi alt vabastatakse või on olemas uus kohtuotsus. Kui jäetakse välja siis on nad veel süütd.

9. Hooldusalusel on kohustus alluda kontrollile oma elukohas. Kuid kui hooldusalune keeldub alkoholi ja narkootikumi kontrollist ning paneb ukse kinni, siis kuidas ametnik sellele reageerib.

Põhimõtteliselt, kui mul on kahtlus hooldusalune on tarvitanud narkootikume ja ma lähen kohale, siis ta peab alluma kontrollile enda elukohas. Kui hooldusalune mind aknas näeb, siis tal ei ole õigust teeselda, et teda pole kodus. Kui teeskleb, siis on tegemist kontrollnõude

rikkumisega. Üldiselt seda siamaani väga vaja ei ole läinud, et kui midagi on, siis on alati palutud neil siia tulla ja narkotesti siin teha. Kui kriminaalhooldusalune näiteks koju sisse ei lase, siis meil ei ole õigust ka sisse minna. Sellisel juhul fikseerime ära, et kas nägime akna peal või naabrid ütlevad, et on kodus ja koostame erakorralise ettekande.

10. Milliseid sotsiaalprogramme määratakse narkokurjategijatele?

Narkokurjategijatele on olemas elluviimistreening, mis on mõeldud sõltlastele. See programm ei sobi kõigile. Kui on ikka tõsisemad probleemi, siis ma olen ikka suunanud nad psühhiaatri juurde ja lähtunud vastusest. Mõnede naiste puhul on see, et narkokuriteod on tulnud sellest, et on olnud vastav suhtlusringkond või on mõjutatud enda partneri poolest. Siis ma olen saatnud ka neid naistele mõeldud programmi, kus arutatakse suhteid, iseseisvust ja selliseid asju. Või siis sotsiaalsete oskuste programmi, mille eesmärk on harjutada enda enesekehtestamist ja endale kindlaks jäämist.

11. Milline on kriminaalhooldusametniku edasine käitumine, kui kriminaalhooldusalune on rikkunud kontrollnõuet?

Siis tuleb koostada erakorraline ettekanne ja seal on kolm varianti: panna peale lisakohust, katseaja pikendamine, karistuse täitmisele pööramine. Mina üldiselt katsetan kõik asjad enne ära ja alles, siis teen taotluse karistuse täitmisele pööramise. Erandiks on muidugi need, kes on ennetähtaegselt vabastatud, sest neil on ainuke variant taotleda karistus pöörata täitmisele.

12. Millisel põhjusel isik rikkus keeldu mitte tarvitada alkoholi ja narkootikumi?

Viimasel ajal on läinud populaarseks väide, et käisin kuskil ööklubis ja jätsin joogi lauale ning keegi pani sinna midagi sisse või siis käis sünnipäeval ja keegi andis talle mingit asja ning tema ei teadnud, mis see oli ja proovis. Nad väidavad, et see on vägagi juhuslik. Üldiselt ei soovi keegi tunnistada.

13. 5. aprillil 2011 jõustunud karistusseadustiku muudatusega on võimalik kohaldada vangistuse asendamist sõltuvusraviga, palju on Teie teada läbinud kriminaalhoolduse all nimetatud sõltuvusravi?

Tartus ma ei tea, et oleks olnud.

14. Millised võimalused on kriminaalhooldusametnikul saata narkosõltlast ravile?

See on kriminaalhooldusaluse enda poolt võetud lisakohustus. Hooldusalune peab ise olema nõus sellega, et minna ravile. Meie tavaliselt ei tee ettepanekut vaid hooldusalusel peab ise tunnistama narkosõltuvuse probleemi ja tal peab olema motiiv probleemist vabaneda ning selle nimel teatud ohverdusi tegema.

Mina olen eelneval nõusolekul saatnud narkosõltlast ravile 2 korral. Üks hooldusalustes läbis täielikult ravi ja üks oli järjekorras, kuid paraku peab ta seoses rasedusega ära tulema. Käesoleval hetkel on statsionaarne narkoravi Viljandi haiglas, kuid ma praegu ei tea kedagi, kes oleks selle läbinud. Minu kriminaalhooldusalune läbis ravi Lääne-virumaal AIDS'i tugikeskuses narkorehabilitatsioonitalus. Tema viibis talus 1 aasta 3 kuud ja siia maani ei ole enam tarvitanud narkootikume.

15. Palju on narkokurjategijatest kriminaalhooldusalustele määratud ÜKT-d?

Mina ei mäleta, et narkokurjategijatele oleks viimasel ajal seda kohaldatud. Sellepärast, et asenduskaristusena on lihtsalt see, et narkokuritegude eest on küllaltki suured karistused ja ÜKT-d on võimalik kohaldada kuni 2 aasta pikkuse vangistuse puhul.

LISA 3. Intervjuu Sillamäe Narkorehabilitatsioonikeskuse juhatajaga nr. 2 (14.03.2013.a.)

1. Millised on narkorehabilitatsioonikeskuse peamised ülesanded?

Meie ei võta neid kui kurjategijaid, vaid tegeleme nende narkosõltuvusega. Kõigepealt viime isikuga läbi vestluse, mille käigus teeme kindlaks motivatsiooni, kui väga ta sõltuvusest soovitakse vabaneda. Meie missioon on, et me hoolime nendest inimestest ja aitame neid sotsialiseerimisega. Kui nad jälle ühiskonda naasevad, siis leiaksid endale töö ja saaksid enda eluga hakkama.

2. Palju momendil on rehabilitatsioonikeskuses narkosõtlasi?

Momendil on voodikohti 26. Käesoleval ajal käib remont ja peale seda saab olema 29. Hetkel on 20 narkosõtlast. Meie keskuses on ainult meesoost patsiendid ja enamus isikud on Tallinnast.

3. Kas isikud tulevad rehabilitatsioonikeskusesse vabatahtlikult või kriminaalhooldaja saadab neid siia?

Enamus on vabatahtlikult, sest rehabilitatsioon on vabatahtlik, kuid selle vabatahtlikkuse taga võib olla motivatsioon, mis tuleneb kriminaalhooldusest, kohtuistungist või mingist probleemist mis on ajendanud teda tulema rehabilitatsioonile.

4. Millega Te motiveerite, et narkosõtlane ei tarvitaks enam narkootikume?

Üldiselt on niimoodi, et inimene peab ise ennast motiveerima, aga meie saame aidata motivatsiooni kallal tööd teha. Meil on rehabilitatsioonikeskuses grupid, kus tegeletakse motivatsiooniga. Igale patsiendile seatakse rehabilitatsiooni eesmärk, mille nimel ta peab pingutama.

5. Kuidas näeb välja narkosõtlane ravimine?

Ravialune peab läbima 3 etappi. Igas etapis on enda programm. Etapist etappi liikumisel peavad ravialused läbima ülesanded, teistele need ette kandma ning kui kõik etapid on edukalt läbitud siis saame rääkida rehabilitatsiooni lõpust. Igal etapil on omad motiivid, et miks ma

pean üldse edasi jõudma teise etappi. Kuna rehabilitatsiooni eesmärk on, et ravialused saaksid pärast ühiskonnas hakkama siis on juba näiteks teises etapis võimalus käia teatud riigiasutuses oma asju korraldamas. Muidugi pärast annab ravialune meile tagasiside ja me kontrollime kõike seda. Samuti anname võimaluse samm sammult käia 5 tundi vaba aega. Kas ta käib siis kinos või ajab enda asju.

6. Kes maksab kinni selle teenuse ja kui palju maksab ühe inimese rehabiliteerimine?

Ravi maksab kinni tervisearenduse instituut. Hetkel ei oska öelda palju hind maksab, kuid olen teinud umbkaudsed arvutused ja selleks võiks olla kusagil 800-900 krooni kuus.

7. Kaua kestab keskmine narkorehabilitatsioon?

Seda saab mõõta etappide kaupa ja kusagil 1 aastaga tuleb arvestada. Näiteks on üks ravialune, kes läbis edukalt rehabilitatsiooni, kuid tuli tagasi.

8. Millistel põhjustel ravialused hakkavad uuesti narkootikumide tarvitada?

Kõik oleneb isikust. Kellel on keskkond, kellel sõbrad, kellel on perekond.

9. Kas ravimise protseduuris kasutatakse ka narkootilise toimega ravimeid?

Meil on niimoodi, et kui klient tuleb, siis ideaalhetk on, kui ravialune meil juba natukene aega olnud puhas. Üldjuhul on meil väga suur protsent ravialustest, kes on proovinud omal käel vabaneda, kuid see ei ole õnnestunud. Siin võib-olla need seinad teda toetavad. Õigus on meil kasutada kõiki ravimeid, kuid me oleme võtnud seisukoha, et kasutame ainult tavalisi tablette. Näiteks külmetuse, valuvaigistustoimega tabletid. Me ei paku siin mingisugust võõrutusravi. Kui patsient tuleb, siis medõde teeb kindlaks palju, kuidas ja mida ta on tarvitanud ning psühhiaater räägib temaga kindlasti. Selle järgi määratakse ära, millist ravimeid talle antakse. Alguks on kõigile patsientidele raske ja meie ikka lohutame neid, et esimesed 10 päeva on ikka väga keeruline mõnele. Kuid siin on elu näidanud, et nad saavad hakkama, kui on olemas tahtejõud.

10. Milline on kord, kui ravialune tarvitab narkootikume?

Selline olukord on välistatud. Me oleme kinnine asutus. Kui patsient tuleb ravile, siis nii nagu ta tuleb haiglasse kõik tema asjad kontrollitakse läbi, need lähevad pesemisse. Lubatud on ainult teatud asjad, mis võib kaasa võtta. Ülejäänud lähevad hoiule. Peale seda annab patsient testid, mida saame kahtluse korral alati korrata. Samuti ei saa meil olla sellist asja, et keegi oli kuskil ära. Kogu aeg on majas keegi olemas. Päeval on ravialused alati rühmades ja tegelevad millegagi. Öösel on meil olemas inimesed. Akendel meil linke ei ole ja kui patsient soovib suvel akent avada siis teeb seda ainult tegevusjuhendaja. Akent saab avada ainult tuulutusrežiimi. 3. etapis on võimalik lahkuda territooriumilt ainult tegevusjuhendajaga koos ja seda mitte rohkem kui 4 ravialust korraga.

Kui ravialune peaks tarvitama rehabilitatsiooni kestel narkootikume, siis sellele järgneks kindlasti ka karistus. Seda muidugi ei ole aastaid juhtunud ja ma ei isegi ei teagi, missugune see karistus on. Kindlasti on see väga individuaalne.

11. Millised on karistused, kui ravialune käitub valesti?

Karistusteks on ületunnid töötunnis ja ÜKT-d. Veel on karistuseks see, et nad peavad valmistama ette enda rikkumisest mingisuguse loengu. Seal hinnatakse ravialuse ausust. Tihtipeale on karistused tõsised.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Raigo Kivi sünd. 06.06.1982

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Kriminaalhoolduse efektiivsus narkokuritegude puhul“, mille juhendaja on professor Jaan Sootak;
  - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **10.05.2013**